

К.М. Тищенко

СХІДНИЙ СВІТ В УКРАЇНСЬКІЙ ТОПОНІМІЇ (I. Давній Схід. II. Іранський світ)

НА ОКРЕМІ східні аналогії в українській топонімії (Трипілля, Халеп'я Кв, Дамаски Пл ~ Триполіс, Халеб, Дамаск тощо) дослідники вказували від XIX ст. За кілька років фронтальних топонімічних студій [Тищенко, праці 2004–2009] було спеціально розглянуто понад 1100 зауважених випадків більшої чи меншої подібності топооснов місцевих назв України [АТП; СГУ] до історичних топонімів «близького зарубіжжя», етнонімів, теонімів, антропонімів і апелювативів відповідних мов. Накопичені спостереження тепер упорядковано. Більшість вихідних тюркських і арабо-перських етимологій східних прототипів назв подано за А. Гафуровим (без спеціальних посилань) і доповнено даними О. Баскакова, В. Бушакова і Дж. Платтса; кавказькі етимології – за А. Шагіровим і Г. Климовим, грецькі для етнонімів Криму – за А. Білецьким; історичні реалії зороастризму наведені за М. Бойс, історичні топоніми Шовкового шляху – за Е. Ртвеладзе.

За достатніх формальних, семантичних і етноісторичних аргументів окремі українські топоніми включені до двох і кількох статей реєстру, пов'язаних взаємними пересиланнями. Надійніші відповідності виділені жирним шрифтом, узяті в рамку, найцікавіші розміщені на сірому тлі. У реєстрі залишені також і ті з менш виразних аналогій, для яких після деталізованого дослідження методом топонімічного контексту не отримано негативного результату (особливі випадки зазначено в дужках). Не претендуючи на остаточність розв'язків, зібрані спостереження дають підстави для гіпотез різного ступеня обґрунтованості і відчутно збагачують наукову картину етномовної історії України.

Для зручності користування кожний з розділів реєстру починається з розподілу назв спостережених аналогій за історико-географічними рубриками (матеріал у рамці), а далі їхня проекція в топонімічній системі України розкрита за абеткою. У читача є змога обрати власний маршрут для ознайомлення з цікавим для нього матеріалом.

(Скорочення: а – арабське (або форма, виникла в арабів), абаз. – абазинське, ав – авестійське, адиз. – адизьке, г – грецьке, груз. – грузинське, дг – давньогрецьке, дс – давньоєврейське, дінд – давньоіндійське, дір – давньоіранське, ір – іранське, іт. – італійське, каб. – кабардинське, кит – китайське, кт – кримтатарське, лат – латинське, мегр. – мегрельське, нп – новоперське, ос – осетинське, п – перське, па – персько-арабське, парф. – парфянське, рос – російське, скіф. – скіфське, слов. – слов'янське, ст. – старе, т – тюркське, тадж. – таджицьке, узб – узбецьке, укр – українське, ур. – урочище, урарт. – урартійське, фінік. – фінікійське, чан – чанське, черкес. – черкеське, чес – чеське; Вл, Вн, ІФ, Кв, Жт, Чг... – області України; Ву – Білорусь, РФ – Росія, Pl – Польща, Cz – Чехія, D – Німеччина; ^ – сусіднє село)

I. ДАВНІЙ СХІД (203 відповідності)

*Спартаки, Табаївка, Кернички,
Коломиці, Авратин, Тушебин,
Парпурівці, Ромейки, Тумїн,
Осколонівка, Пуні, Кинашів,
Киликіїв, Битень, Гидерим,
Сірогози, Крєтївці, Сураж,
Конопниця, Коптів, Ракути,
Трипілля, Кирносове, Омбиш,
Македони, Бобли, Шкіндірівка,
– Сума назв від прадавнього Сходу.*

Анатолія: Азія, Агіна, Віфінія, Галатія, Гуггу, Дейок, Ісавра, Кандаул, Катпатука, Кілікія, Клазомени, Кнід, Левант, Лідія, Мавзол, Мізія, Мушкі (Фригія), Памфілія, Пісидія, Сарди, Смирна, Сфарт, Табал, Халдія.

Африка: Аль-Іскандарія, Африка, *Братолюбівка, вандалі, Гізе, *єгланець, Каноп, Киренаїка, Копт (Єгипет), Лептис Магна, Ніл, Нут, Омбос, папірус, Птолемей, Ракотіс, Тебаї (Фіви).

Балкани: Амфіполь, Дакія, Далмація, Доростол, Драч (Діррахій), Іллірія, Мезія, Ніш, Пліска, Сердец, Стримон, Томи, Трст, Фракія.

Греція: Андреас, Базилюс, варвари, вігла, Гераклея, Егея, іонійці-греки, Іскандар, кастропуллі, Киклади, Кіпр, Кірнос, Колос, Крит, лимне, Македонія, міхос, нотос, Ольвія, пайдос, пегаді, Пелли, Пилип, порос, рахіс, Самос, сара, Сиракузи, Спарта, Стампалля (Астіпалея), Фесалія, фарос, форон, ялос.

Дворіччя: Ассирія, Бабел (Вавилон), Галігальбат, Екбатани, Євфрат, Мані, Наїнава (Ніневія), Фурад, Шуш.

Крим: *Алепохорі, алуостос, *Аспрохорі, дзігос, Дорос, елаіа, Каламіта, *Капсохора, каркінос, каструм, Кастропулі, катара, Кафа, кепос, кіркос, лампада, ласпі, лівадіон, мегалос, Мегара, *Месохорі, Мікро яло, номос, охірон, семаіес, Симбол, скала, скарос, Фулли, харакс.

Палестина: Абрам, Аскалон, гедера, Ілля, Мусій, Палестина, Раббі, Рафайл, Самсон, Юсуп, Ягуб, Якуб.

Рим: Британія, Генуя, Калабрія, Крас, Куми, Марс, Норик, Паннонія, Рим, ромеї.

Сирія: Дамаск, Селевкія, Сирія, Триполіс, Халеб.

Урарту: Біаїнілі, Бушту, Ван, Диргу, Еріахі, Камаха, Луша, Макалту, Менуа, Тейшеба, Термакіса, Тушпа, *Уша, Цупа, Шубрія.

Фінікія: Библ, Гебал, Ешмун, кинах, Молох, Пенік-, Понік-, пурпур, сафон, Сир (Тир), Сідон, Тирас.

Християнство: Барадеї, гагіос, екклесія, Ісус, Іоан Хреститель, Йордан, каланта, калугери, колумбани, кросна, Сабас, Самсон, ставрос, Уніла, Фотій, Фурса, хач, хрест.

Абрам, Авраам – **АБРАМ**івка Кв, Пл, -ок Жт, -ів Яр Хк, -івська Долина Вн; **АВРАМ**івка Дп, Кв, Чк, -ківщина См, -енкове См [тут і далі за АТП]

Азія – **АСІ**івка Хк

*Алепохорі: *Ἀλεποχώρι (< дгр. αλώπες 'лисиця') – **АЛЕПХО**Р Км [Білецький 1971], ур. Алупія ~ Улупія Км [Бушаков, 61], АЛУПка Км

алуостос: ἄλουστοςг невмиваний – **АЛУШТА**, ἄλουστος φρούριον («Невмивана фортеця» у Прокопія Кесарійського) Км [Бушаков, 61]

Аль-Іскандарія, а Олександрія Єгипетська, див. *Іскандар*

Амфіполь, місто біля гирла р. Стримону (Фракія) – **АНЦИПОЛ**івка Вн, АНЦИФІРівка Лг?

Андреас г Андрій – **АНДРІЯШ**івка Вн, Жт, Од, См

Аскалон, давній порт у Палестині – **ОСКОЛОН**івка Лг, **СКАЛОН**івка Хк

*Аспрохорі: *Ἀσπροχώρι г біле село – **ГАСПРА** Км [Білецький 1971]

Ассирія – **ЩУР**івці Вн, Хм, ЩУРі Вн

Агіна, порт у Туреччині/ *Афіни*? – **АТИН**ське См, **ОТИН**ія ІФ, ОТИНевичі Лв

Африка – **АФРИКА**нівка Хк

Ахайя, район Греції – ХАїха Чг, ХАЄнки Чг, ХАЙнівка Кг

Бабел, Вавилон – **БОБЛ**и Вл, БОБЛів Вн, БОБИЛівка См 2

Базилюс дг цар – **БАЗЕЛ**івщина См, **БАЗИЛ**івщина Пл

Барадеї Яків (+578), святий сирійської церкви – **БОРОДА**і Пл, БОРОДАївка Дп, Зп, БОРОДАївські Хутори Дп, БОРОДОЯРське Хк, Бородянка Кв?, Бородівка Зк?, **КИР'ЯК**івка Мк, **КИРИЯК**івка Пл, **КИРИЯК**івщина См, **КИРЯКОВЕ** Пл

Библ, фінік. місто-держава – **БИБЛО** Льв, пор. Гибалівка Вн

Біаїнілі урарт. Урарту – **БАНИЛІВ** Чв 2?

***Братолюбівка**, імовірна назва Ізиди-Астарті – БРАТОЛЮБІВка Зп, Кг2, Мк, Хк, Хс; БРАТАнівка Чв, -ениця См, Хк

Британія, брити – БРИТай Хк, -авка Вн, -івка Од; БРИЦьке Вн, БРИЧківка Пл; БРИДУни Пл

Бушту, урарт. топонім – БУШТИн Зк?

Ван, Тушпа, урарт. топонім – **ВАНів** Льв?, -юрі Льв?, -чинець Чв?

ван (історична назва гунів?: у Наддніпрянщині живуть скіфи і вани) / або від йон- 'греки'? – **ІВОНівка** Вн, -івці Вн, -чинці Пл, -ине См; **ВАНів** Льв, -юрі Льв, -чинець Чв?; **ІВАН**путь Чг (грецький шлях?), Івано-Шийчине Хк (греки з Хіосу?), Івано-Слиньківка Хк (греки Селевка?), Іване-Золоте Тр (греки-зороастрійці?), **ІВАН**омисль Вл (греки з Єгипту?), -опіль Вн, Жт 2, -опілля Дц, -град Дц, -город Зп, Кг, Чк, Чг, -о-Захарівка Мк, -ове Селище Пл, пор. ЗаІВАНове Вл, ЗаІВАНня Кв, ПустоІВАНне Рв або ІВАНе-Пусте Тр

вандали, етнонім – ур. Стара **ВАНДАЛ**інівка Білчанської с/Р Од [АТГ, 784], Мало-ВЕНДЕЛівка Лг, пор. [Encarta] (тепер Маловенделівка)

варварос: *βάρβαρος* г варвар, іноземець (букв. заїка) – ВАРВАРинці Тр, імовірно, частина назв Варварівка

вігла нг > *vigla* кт спостережний пункт – г. Вігля, ур. Вігла (кілька назв) Км [Бушаков, 157] – **ВИХЛЯ** Жт, **ВИХЛІ**івка Хм, ВИЛа Вн, Жт2?, ВИЛки ІФ, См, -ецьке См, -кове Од

Віфінія (Бітинія) – **БИТЕНЬ** Вл, Битниця См, Битків ІФ, Бітля Льв

гагіос: *Ἅγιος* г святий: *Ἅγιος Ανδρέας* – Ай-Андрі Км, *Ἅγιος Γεώργιος, Γώργης* – Ай-Йорі, ст. Ай-Юрі (пор. Айор-даг > Аюдаг Км), *Ἅγιος Ηλίας* – Ай-Лія, пор. [Карт Илияс 'старий Ілля', Каралез Км, *Ἅγιος Πέτρος* – Ай-Петрі Км, *Ἅγιος Ιωάννης, Γιάννης* – Ай-Ян, Аян Км, *Ἅγιος Θεοδώρος* – Ай-Тодор Км, *Ἅγιος Σέργιος* – Ай-Серез (Міжріччя) Км, *Ἅγιος Πρόκλος, Προκλής* – Ай-Брокуль Км, *Ἅγιος Παντελής, Παντελεήμων* – Ай-Панда Км [Білецький 1971]; *Ἅγιος Νικήτας* – Ай-Нікіта (пор. Нікітський ботанічний сад) Км, *Ἅγιος Βασίλειος* – Ай-Василь Км, *Ἅγιος Δημήτριος* – Ай-Димитрі Км, – аналогічно Айя-Бурун, Ай-Бурун (мис), Ай-Даниль, Ай-Костанді, Ай-Мина, Ай-Нікола Км

Галатія – **ГОЛОТ**ки Тр, Голотівщина Пл, Голочі Од, Голошина ІФ, Чв

Галігальбат (Мітані) – ГАЛІ-ГОРБАТки Пл

гедера де кімната, мн. гедерім – **ГИДЕРИМ** Од, **ГЕДЕРИМ**ове Од2, руч. **ГЕДЕР**лик Км

Гераклея, грецьке місто – **ІРКЛІ**в Чк, **ІРАКЛІ**івка Вн (див. III. *Ірка*)

Гебал, фінік. Библ – **ГИБАЛІ**івка Вн, пор. Библо Льв

Генуя, *Genova* іт. (*Дженевіз* т генуезький) – ск. Дженевез-Кая Км [Бушаков, 93]: ЄНине Лг?, ЄНьків Чг, -и Пл; ГНІВань Вн?

Гізе, Джизе а, місце пірамід – **ГІЗІ**вщина Жт, р. ГІЗІ Км, с. **ГЕЗІ**івка См; **ЧИЖ**евичі Льв, -иків Льв, -икове См2, -ичі Льв, -і Пл, -ів Льв, -івка Жт, Хм, Чк, Чг, -ки Льв, -ове Од, См, **ЧИШ**ки Льв2, -ків Льв; **КИСЕ**леве Лг, -лиха Пл, -лиці Чв, -лі Хк, Хм, -лів Чв, -лівка Лг, Дц, Жт, Мк, Пл, Хс, Хм, Чк, Чг5; **КИСИ**лин Вл, **КИСІ**івка Хк, **КИС**ле Хк, -иця Од, -ицьке Вн, Зп, -ичувата, -ичувате Дп, -і Чг, -івка Кв, Хк, -як Вн, -янка Дп (досліджено окремо)

Гуггу, *Gug*, лідійський цар (-687/-648) – пот. **ГИГ**а Зк2; ГУЖівка Чг, -винське Хк, -ин Хк, -ГУШтин Тр, Чг; пор. *гигнути*

Дакія – **ДАЦІ**ї Пл, Дацьки Жт, Льв, Чк, Даценківка См, ДОЦенківка См, Вел. **ДОЧ** Чг, М. Доч Чг; частина назв від основи Дач-: **ДАЧА** Кг, Дц, -**енське** Дц, -не Лг2, Вл, Дц, Км2, Дп3, Хк, Чг2, Од, НовоДАЧне Од, Лг, СтароДАЧне Од, УДАЧне Зп, Км, Дп, Дц, НеУДАЧне Мк, Весела ДАЧА Дп, Лісна ~ Лг, Нова ~ Зп, Дп, Світла ~ Мк, Червона ~ Чк, Широка ~ Дп?

Далмація – **ДОЛМАТІ**івка Хс? (див. III. *талмат*)

Дамаск (Дімашк а) – **ДАМАСКИ** Пл, **ДЕМЕШК**ове Кг, ДЕМЕШКівці ІФ; прізви. Демешко

Дейок, мідійський цар (-724/-675) – ДЕЙКалівка Пл, ДЕШКИ Кв, Чг, -овиця Зк, -ичі Льв

дзігос: *ζιγός* нг ярмо, коромисло терезів, гребінь гори; парний – укріплення Зіго-Ісар Км [Бушаков, 64] – **ДЗИГ**івка Вн

Диргу, урарт. топонім – ДЕРГАчі Хк, ДЕРАЖня См, Хм (пор. *дрігу*)

Дорос, готське місто у середньовічному Криму < бєіра дг шия, горло, пасмо гір [Бушаков, 63] – **ДОРОШ**івці Чв, -івка Вн, Мк, Пл, См2, Хк, **ДОРОС**ині Вл, **ДРОХ**овичі Лв ?
Доростол, місто у Фракії, слов. ст. Горностаї – **ГОРНОСТАЙ**піль Кв, **ГОРНОСТА**ївка Хс2, Чг, Км, р. **ГОРНОСТАЙ**поле у с. Лапутьки Кв

Драч, слов. назва античного Діррахія, тепер Дуррес (Албанія), / або Фракія ? – **ДРАЧ**і Хм, -івщина Чг, -ини Зк, -инці Чв, **ТРАЧ**і ІФ

Егея, **Егейське море** – **ГЕЙ**ці Чг (: Киколи!), -сиха Кв, -ківка Дп, **ГЕ**ївка Лг, Хк, **ГІЛ**ьці Пл (: ХЕЙлівщина)
Екбатани – ? **КОВТУН**и Пл, Чк, **КОВТУН**івка Хк, Чк2, Чг 2, **КОВТУН**ове См
еккlesia нг церква, дг зібрання – г. Еклезі-Бурун, ур. Кіліца, Палеоклісі Км [Бушаков, 63]; **КІЛЬЧ**ень Дп, **КІЛОЧ**ки Пл; **КЛИШ**ки См?, **КЛІШ**ківці Чв
елаіа: *elaia* г маслина > олія – **Оле**із Км [Білецький 1971]; **ОЛІ**ів Тр, -івка Жт, Кв, -йники Пл, Хк2, Хм, Чг; **ОЛІ**ярники Лв?

Еріахі, урарт. топонім – **РЯШ**ків Чг, Хк?

Ешмун фінік. теонім (цілитель) / або **Ашмунон**, місто у Єгипті – ? **ЕСМАН**ь См

Євфрат – **ОРАТ**ів Вн2, -івка Вн, **ОРАД**івка Чк, **АВРАТ**ин Жт, Хм, **ВРАД**ївка Од, прізви. **Врад**ій, див. **Фурат**

***єгланець**: *jehlanec* Ches піраміда – **ЄЛАНЕЦ**ь Мк, **ЯЛАНЕЦ**ь Вн 3, **ЯЛІНЦ**і Пл

Ісус (Іса па) – **ІСА**їв Лв, **ІСА**єве Од, **ІСА**ївка Кг, **ІСА**йки Кв, **ІС**ьків Яр Хк, **Гиряві** **ІС**ьківці Пл, **ІС**ківці Пл2, **ІШ**ків Тр, **ІШунь**, **ІЩенки** См 2, **ІЩенківка** Пл Км; **СА**ї Пл, См, -вка Дп, Пл, -нка Вн, **СА**єве См, **СА**йків Лв, -кове См (пор. *сай* т річка)

Іллірія / **Іллірик**, чоловіче ім'я у гунів і сабірів 'швидкий князь' [Баскаков 1987, 44] – **ІЛЛІРІЯ** Лг
Ілля (*Illyas* а сила божа) – **ІЛЛЯШ**івка Вн, Жт, Рв, Хм, **ІЛЛЮХ**івка Хк (див. III. *ільк*); **Каралез** < **Карт** **Илияс** Км [Білецький 1971]; **КортЕЛІ**си Вн

Іоан Христитель (давні назви, ймовірні вказівки на мандеїстів) – **КРИШТОП**івка Вн, Хк, Хм, Чк, **КРИШТОП**івське Вн, **КРИШТОФ**івка Вн; **КРЕСТОП**івщина Чг, пор. **ХРИСТОФОР**івка Лг, Дп2, Кг, Мк, **ХРИСТОФОР**ове Кг, **ХРЕСТИТЕЛ**еве Чк

іонійці-греки, етронім – **ЮНА**ки Пл, -ківка См, -шків ІФ, **ЮНАШ**ки Вн (1650: **Onasko**) [Боплан, 33], **ЮН**івка Вн, **ЮН**ине См, **ЙОНИЧ**і Лв; **В'ЮН**ки Жт, Кг, -не См, -ище Жт, Кв, -івщина Рв, р. **ЙОН**івщина Чг, **В'ЮН**очка Чг, -ка Кв, -иця Чг, -ище Чг, **В'ЮНІЯ** (Іонія ?) Жт; **ОНАЦ**ьки Кв, Пл, -ке Пл, -ківка, -ківці Хк, **ОНИС**ькове Од, -кине Хс, **ОНИШ**ки Пл, -ківці Рв, Тр, Хм, -піль Жт, **МартОНОШ**а (грецький **Марс**) і **РозНОШенське** Кг, **РозНОШинці**, **ЗолотОНОШ**а, **ЗолотОНОШ**ка Чк (пор. **Іване-Золоте**), **КОНОШ**івка Чг (і прізви. **Конашевич**), **СКУНОС**ове См, **ГрибОНОС**ове Мк, **КРИВ.ОНОС**івка См, **КРИВ.ОНОС**ове, **ЧепОНОС**и Чв (греки з Кафи?), **ЧуперНОС**ів Лв (греки з Кипру), **БірНОС**ове (греки з Фери), **ГавиНОС**и, **УткоНОС**івка Од (греки з Утіки, – під **Карфагеном?**), **СУХ.ОНОС**івка Пл 2 (греки з Суз?); пор. **ГРЕЧ**Ана Хм2, -и Пл, -ики Кв, -івка Кв, Мк, Пл, Чк, -а **Гребля** Кв, **ГРЕЧ**инці Хм, -ишкіне Лг, -ища Вл, -кине Дц, См; **НЕЛЕН**и См < не- + *елліни?

Ісавра, місто в Анатолії, столиця **Ісаврії** (між Кілікією і Лікаонією) – **САВРО** Дп, **САВРАН**ь Кв, Од, **ШАВРО**е Дц, **ШАВАР**і Лв, прізви. **Шаврицькі**

Іскандар а Олександр Македонський (арабська форма імені через перерозклад назви Олександрії Єгипетської Аль-Іскандарія, спостереження Б. Рудого) – **ШКІНДИР**івка Тр, **ШАНДРА** Кв, **ШАНДР**иголове Дц, **ШАНДР**івка Дп, **ШАНДР**овець Лв, **ШАНДЕР**івка Вн, **ШЕНДЕР**ів Вн, **ШЕНДЕР**івка Вн, Чк, **ШАНДРО**ове Зк, р. **ШКАНДІЛ**івка л. Можу л. Сів. Дінця Хк, р. **ШАНДР**ова Хм, р. -а Чк, р. -иголова Дц, пот. -івський Зк, пот. -івський Зк, пот. -іящик Зк, пот. -овець Лв, пот. -овець Лв, пот. -овець ІФ, пот. **ШЕНДЕР**ка Тр, руч. **ШЕНДР**иголів Дц, пот. **ШАНДРО**риків Зк, р. **ШИНДР**івка ІФ, пот. **ШИНГІЛ**кьова Зк [СГУ]; також с. **Ескендер** Км [Бушаков, 104]

Йордан, р. у Палестині – дж. **Іордану** Км2 [Бушаков, 64]; **ІОРДАН**івка Лв; р. **ІОРДАН**ка Пл, **ІОРДАН**ська Кв (= **ІОРДАН**ська 2) (див. також V. *врдане*)

Калабрія (Італія) – р. **КАЛАБАР**ка л **Тясмину** Чк?

Каламіта, порт у середньовічному Криму < калáмос'очерет' [Білецький 1971] / згодом імовірно переосмислене до *каламі* па знавець Корану і до слов. *коло* + *мити* – **КОЛОМИЦІ** Чк, КОЛОМИЦівка Пл; КОЛОМИЙЦі Пл, См, КОЛОМИЙЧиха Лг; КОЛОМИЙЦі Дп, КОЛОМИЙЦівка Чг, КОЛОМИЙЦеве Дп2, Чг, КОЛОМИЙЦева Долина См, КОЛОМИЙЦеве Озеро Пл, КОЛОМіївка Мк, КОЛОМІя ІФ, КОЛОМ'є Хм

каланта нг колядки – р., с. Календа, г. Календи-Баїр, ур. Каландри Км [Бушаков, 65]; **КОЛЯДИ** Пл, -ин Чг2, -инець См, -івка Лг Хк

калуґери (ченці-василіяни) – КАЛАГАРівка Тр, ГАЛАГУРівка Пл, КОЛОГОРи Лв, ГОЛОГОРи Лв
Камаха, урарт. топонім – **КУМША**цьке Дц?

Кандаул, лідійський цар (-735/-708), який зупинив навалу кимерійців – КАНТЕЛІна Вн?

Кано́п, місто у Єгипті – **КОНОП**ниця Лв, **КОНОП**ківка Тр

*Капсохора: *Каψοχώρα, Κάψα, Κάψαλα г 'погоріле' – **КАПСИХОР** (Морське) Км [Білецький 1971] {імовірна вказівка на село габрів; пор. с. Гавро, р. Кабарда = Хабарта (Бахчисарай) [СГУ, 225-226]}; див. II. *Каписа*

каркінос г рак, краб – **КАРКІН**ітська затока Км [Білецький 1971]

кастроуплі нг невелика фортеця – с., р. Кастрополь, г., ущ. КАСТ[Р]ополь NB [Бушаков, 65]; **КОСТО**піль Рв, КОСТОмарове Хс, -марівка Кг, Мк (-мавр-?)

castrum лат фортечний мур, замок – ур. Кастро, с. Палеокастро [Бушаков, 65]; **КОСТРИ**на Зк, -ська Розтока Зк

Катанія, місто на Сицилії – КАТАНське См

катара нг, г прокляття; заклинання – башта Катара-Кулле в Судацькій фортеці [Бушаков, 65]; КАТАЛіне Мк, КАТЕРинівка 50 назв?

Капнатука, Каппадокія – КОПИТкове Рв?, -ець Хк, -инці Хм, -ів Лв, Рв, БілоКОПИТове См КОПИЧинці Тр

Кафа (Феодосія) з а *kāffa* 'всесвіт' [Тищенко 2009, 109] – **ЧАП**лі Дп, Лв, -ліне Дп, -лінка Дп3, Пл, Хс, Чк, -лінці Пл, -лиці См, -ліївка См, -ля Хм; ПОЧАПи Вл2, Лв, -инці Вн, Тр, Хм, Чк, -ки Рв (пор. II. *каплі*)

кепос г сад – ур. Кіпія Км2 [Бушаков, 66]; Тр **ЧЕП**а Зк, ЧЕПЕЛі Вн, Лв, Хк, -ів Чг, -івка Хм, **ЧЕПИ**гівка Лг, -ігівка Чг, -іжинці Кв, -ль Хк, -ці Хм; ЧЕПиліївка Кв, ЧЕПоноси Чв; ПОЧЕПин Кв, -ці См (пор. ПОЧЕП РФ Брянс.); ЩЕПлоти Лв?, ЩЕПилівка См, ПереЩЕПине Дп; **КИП**Уче Дц?, -а Криниця Дц, КИП'Ячка Кв

Киклади – **КИКО**ли Чг, КИКОЛова Жт, **КУКОЛ**ка См, КУКУЛівка Хм, ЦУЦИЛів ІФ

кинах фінік. фінікієць – **КИНАХ**івці Тр, КИНАШів Вн, -івка Чг, -ове См, КИНАШів ІФ, КУНАШівка Чг, прізви. Кинах

Киренаїка, назва заснованої греками держави у Африці, за нар. етим. імовірно наближена до *κρήνη* г джерело, струмок, пор. укр. *криниця* [ЕСУМ, III, 93] – **КРИНИЧ**ани Хм, -анка Хс, -ки Вн, Лг, Дп4, Дц, Жт, ІФ, Кг, Км, Мк, Од2, Рв, См2, Хк2, Чг, -на Дц, -не Вл, Лг2, Дц, Зп2, Кг, Км, Од, Пл, См, Хк2, Хс, -увате Дп2, Кг2, -уватка Кг

Кілікія, область в Анатолії – **КИЛИКІ**В Хм

Кіпр – **ХРИП**ки Пл, ХРИПлин ІФ, ХРИПля Жт, ХРИПськ Вл, ХРИПуни Хк?

кіркос, *церкі* г < іт. *cerchio* круг; кільцевий мур міста – м. **Керч** (кт *Kerç*, كرش, генуез. *Cerchio*), с. Кіркенейз, **Kirkel** (назва фортеці Киркор / Чуфуткале у польських авторів) [Бушаков, 66, 74]; **КОРШ**илів Тр, -илівка Тр, -ів Вл, ІФ, Рв, -овець Вл, -аки Чг, -ачина См; **КОРЧ**ак Жт, -аківка См, -ани См, -ев'я Чг, -ик Хм, -ин Лв2, Рв, -івка Жт4, Лв3, Хм2, -івці Чв, -ів'я Рв, -унок ІФ, Лв, Тр; – пор. **КРУГЛИК** Кв із збереженим круговим валом в системі Змійових валів, **КРУГ**ель Вл, -и Вн, Кв, Рв, -ів Лв, -ле Лг, Зп, Пл, Рв, Хк3, Хс, Чг, -лик Лг2, Дц, Зп, Кв, Пл3, Хк, Хм, Чв, -ики Хм, -як Од, -яківка Хк, -олець Тр, **КРУЖИ**ки Лв, -илівка Лг, -ківці Хм, -ок См

Кірнос, місцевість на о. Евбея (Греція) / або антична назва о. Корсика [Білецький 1990, 437, 547]
 – **КИРНОСове** Лг, Хк, **КЕРНОСівка** Дц, **КИРНАСівка** Вн
Клазомени, порт на Егейському морі – **КАЗУМИН** Лв
Кнід, порт у Егейському морі – **ГНІДин** Кв, **ГНІДаши** Пл, **ГНІДинці** Чг

Колос (Родоський?) – **КОЛОС** Зп, Кг, Чг?, -ова Тр, -івка Вн, Жт2, Мк, Пл, Хм; **ШпиКОЛОСИ** Лв2, Тр < *виспа + Колос?

колумбани (відомі місії VII і IX ст. на Верхньому Дунаї і у Словаччині) – **КОЛУБАЇвці** Хм, **КОЛБАЄвичі** Лв, **КОЛИБАБИНці** Хм, **КОЛИБАНЬ** Хм, **КЛЕБАНЬ** Вн, -івка Тр, -и Лв, -ь-Бик Дц, **КЛЕВАНЬ** Рв, р. **КЛЕВЕНЬ** См (але ст. **КЛЕВАНЬ**), **КЛЕМБівка** Вн, **КЛИМПуші** ІФ?

коме: κόμη г селище, пор. Cumae (Неаполь) – **КУМЕЙки** Чк, **КУМИ** Пл, Хк, **КУМовище** Вл?

Копт (Єгипет) – **КОПТів** Пл, **КОПТеве** Дц, **КІПТі** Чг, **КІБТі** Лв

Крас, Marcus Crassus, римс. полководець, переміг Спартака, загинув в Анатолії у -53 р. – пор. районне сусідство назв: **МАРКівці** ~ **КРАСівка** Хм, **МАРКівка** ~ **КРАСне** Пл, **МАРКівка** ~ **КРАСилиха** Вн, **МАРКівка** ~ **КРАСуля** Жт, **МАРКівка** ~ **КРАСносілка** Хм, **КРАСичка** ~ Н. **СПРАТа** См

Крит, г **Крета** – **КРЕТівці** Тр

кросна 'хрещена' – **КРОСна** См; **КРОШНЯ** Жт2 > **Красна** (у топонімах)...

лампада г світильник; смолоскип – **Біюк-ЛАМБАТ**, **Кучук-ЛАМБАТ** Км; **ЛОБОДИне** Пл, -івщина См (імовірна вказівка на заратустрианців), пор. **ГАЛАГАНівка** Мк2, Чк, Чг

ласпі г багно – **ЛАСПІ** Км [Білецький 1971]

Левант – **ЛЕВАНТівка** Од, **ЛЕВЕНТова** Тр

Лептис Магна – Вел. **ЛЕПЕТИХа** Хс?, **ЛЕПЕТИХа** Мк, **ЛЕПЕСівка** Хм

лимне з г озеро, ставок, затока – **ЛІМНЕїз**, **ЛІМЕНи** Км [Білецький 1971]; **ЛИМАН** 11 назв, -и, -івка, -ка, не, -ське, -ці, -чук

лівадіон г лука, пасовище > укр. **левада** – **ЛІВАДІЯ** Км [Білецький 1971]

Лідія – **ЛІДІвка** Од, Жт, Кг, **ЛІДІївка** Мк, -ине Дц 2, См, -ин Чг, -ава Рв; **ЛЮДавка** Вн, -вище Тр, -инь Рв, -жа См, -мильпіль Вл, **БезЛЮДівка** Хк; **ЛЮТа** Зк, -арі Кв, -арівка Хм, -арка Хм, -е См, Хк, -енські **Будища** Пл, -енька Пл, -инка Лв, -тинськ Рв, -івка Пл, Хк, Чг, -іж Кв, Чг, -ка Вл, -ків Лв, -овиська Лв, **ЗалЮТтя** Вл 2

Луша, урарт. топонім – **ЛУШники** См?

Мавзол, цар (-IV ст.) – **МОЗОЛівка** ІФ, Тр, Хк; **МОЗОЛІївка** Пл

Макалту, урарт. топонім – **МАКОРТИ** Дп, **МАКАРТетине** Лг?, **МАКАРЦівка** Пл **МАКАЛевичі** Чг?

Македонія – **МАКЕДОНИ** Кв, **МАКЕДОНівка** Лг

Мані, пророк (носіями маніхейства до 1010 р. були печеніги: **Прицак**) [ЕУ, VI, 2042] – **МАНІ** Жт, -вці Хм, **МАНИківці** Хм, -ли Хк, -лівка Пл, Хм, -лівське Хм, -ява ІФ, -ятин Хм, **МАНЬки** Пл, См, Чг, -ків Вл, -ківка 8 назв, -ківці Вн; пор. апліятивні **манівці**, **навмання**

Марс, теонім – **МАРС** Чг, -івка Хк

Мезія (*Moesia*) – **МЕЗИн** Чг, **МОЙСівка** Чк, -їївка Жт ? (див. *Мойсей*)

мегалос: μεγάλος г великий: μεγάλη ελαία г 'велика маслина' – **МЕГАЛЕЯ** (урочище біля Кизилташу Км); μεγάλη ράχη г < μεγάλη ράχis – **МАГАРАЧ** Км; μεγαλο υαλο нг великий берег – **МЕГАЛО ЯЛО** Км; μεγάλος (ν)ωμος г 'велике плече' – мис **МЕГАНОМ** Км; μευ' Αμτέλι г < μεγάλο Αμτέλι 'великий виноградник' – **МАГАБЕЛЬ**, **Мугабель** Км [Білецький 1971]

Мегара, місто у Греції – **Мегагіса**, одна з назв античного Херсонеса [Бушаков, 68]; **МАГЕРівка** Пл, **МАГЕРів** Лв

Менуа, цар Урарту (бл. -800) – **МЕНА** Чг?: (Ушня), **НеМЕНка** Вн, р. **МЕНьок** Рв ~ **Тумень?**

***Месохорі**: *Μεσοχώρι г 'середнє село' – **МІСХОР** Км [Білецький 1971]

Мізія, країна Давнього Сходу – **МІЗяки** Хк, -ів Вн, -івська **Слобідка** Вн, -яківські **Хутори** Вн, -оч Рв, -очок Рв, -ікевича Од

Мікро яло: μικρο υαλο нг малий берег – **МІКРО ЯЛО** Км [Білецький 1971]

міхос: μίχος г найбільше заглиблення + дере т – р. **МІХИДРА** Чв, пот. **МІХОДЕРка** Чв

Мойсей, **Мусій** з а **Муса** – **МОЙСівка** Чк, -їївка Жт; **МУСІЙки** Кв, Хк, **МУСІївка** Лг, Дп2, Жт2, Зп, Пл, -єнкове Дп; див. **Мезія**

Молох, теонім / або *Маллаха*, *Маллохтадж*. моряк – **МОЛОХ**івка Тр?, **МАЛАК**івщина Хм, **МАЛАХ**івка Жт, -ове Мк, Хк, **МАЛЕХ**ів Лв, **МАЛЕЧ**ковичі Лв?, **МЕЛЕХ**и Пл, **МЕЛИХ**івка Хк, **МЕЛЕШ**ки Лв, Пл, -ків Вн, -ківка См

Мушкі, місцева назва Фригії – **МУШ**карів Тр, **МУШ**Катівка Тр, **МУШ**Кутинці Хм; **МУШ**ина Гребля Пл, **МУШ**ні Рв, **МУШ**ти Пл; **МУХ**арів Хм, **МУХ**авець Тр, **МУХ**авка Тр, **МУХ**івці Вн, **МУХ**увата Вн, **МУХ**увате См

Наїнава, Ніневія – **НИН**ів Чг?

Ніл – Ск.**НИЛ**ів Лв2, **ГНИЛ**ець Чк?, -иці Тр, -иця См3, Хк2, -ички Тр, -ъче Рв, Тр (аргументовано в окремому дослідженні)

Ніш, *Нис*, *Ναῖσος*, місто в Болгарії – **НИШ**івці Вн, **НИШ**е Тр, **НИЗ**івка Хк, -киничі Вл, -ківка Чг, **НИЖ**бірок Тр; **НОС**ачевичі Вл, -ачі Дп, -ачів Чк, -елівка Чг, -енки Пл, -и Пл, -иківка Вн, -ів Тр, -івка Жт, Пл, Чг2, -івці Вн, -Тр, -ківці Вн, -овиця Рв, -овичі Вл

Норик – **НОРЦ**івка Хк, **НОРИЦ**я Чг

номос г плече – мис **МегаНОМ** Км

нотос г південь / *Нут*, єгипетська богиня – ? **НУТ**кова Слобода Хм, **НУД**иже Вл (пор. III. *нуд*)

Ольвія – **ОЛБ**ин Чг?, **ОЛИВ**а Кв, **ОЛИВ**ине Хс?

Омбос, місто в Єгипті – **ОМБИШ** Чг

охірон г фортеця, укріплення – с. **Шюрю** (Шурі) Км [Бушаков, 70]; **ШУР**а Вн4?, -ине Мк, -ове См

пайдос (гр. ὀ або ἡ παιδός 'син, донька; хлопець, дівчина; раб, слуга' [SGP, III, 366]) – **ПЕДОС**и Вн2, Хм, **ПЕДА**шка Пл, Хк, -инка Жт, -инівка Чк, -оричі Пл

Палестина, історична область – **ПОЛСТ**вин Чк, **ПОВСТ**ин Пл?

Памфілія, область в Анатолії – **ПАНФИЛ**и Кв, **ПАНФИЛ**івка Зп, Км

Паннонія – **ПОНІН**ка Хм < *панон-

папірус – **ПАПІР**ня Жт?, Лв2, См, Тр, Хм, Чг2

пегаді г колодязь – хутір **Пегаді**, дж. Біюк-Пугаца, канава **Пугача** [Бушаков, 71]; **ПУГАЧ** Рв, -івка Жт, Кв, Рв, Чк2, -ове См

Пелли, столиця Македонії – **ПЕЛ**инівка Вн, **ПЕЛЕН**ківщина Пл, **ПИЛ**а Лв, **ПИЛ**и Лв, **ПИЛ**ява Вн, Кв, Тр, Хм, **ПИЛ**явка Хм, **ПИЛ**яї Хм, **ПИЛ**івка См, **ПИЛ**ьгани Вл, **ПИЛ**ьки Хм, **ПИЛ**ьна Хк, **ПИЛ**ьнокам'янка Лв, **ПИЛ**ьня Чг, **ПИЛ**ьнянка Хк, **ПЕРЕПЕЛ**ицівка Хк?, -ичця Вн, -яче Дп, -ъники Тр, **ПЕРЕПІЛ**кине Км, -ъчинці Вн

пенте г п'ять + хора крум. село – г. **Пендіхор**, ур. **Пендехорин-Сирт** Км [Бушаков, 75]; **ПЕНДЮР**івка См (куток у с. Клишки, неподалік Вороніж, Свірж, Холодівщина, Сибилівщина, Дорошівка)

Пеник- (див. *Поник-*), Фінікія – **ПЕНЯК**и Лв, **СОРОКОПЕНЬ** Жт, **СОРОКОПАН**івка Дп?, **ПЕНЬК**и Хм, -ине Кг, -ів Рв, -івка Вн3, -івці Тр, -ове Кг, **ОПЕНЬК**и Чг

Пилип, Філіп Македонський – ? **ПИЛИП**ча Кв2, Чг, **ПИЛИП**че Тр, **ПИЛИП**чатине Дц, **ПИЛИП**и-Олександрівські Хм, **ПИЛИП**и Вн2, ІФ, См, Хм2

Пісидія, країна в Анатолії – **ПІСТ**инь ІФ, **ПІЩ**а Вл, -ів Жт, -атинці Тр

Плиска, (*Абобе*) столиця Болгарії до 810-х рр. [Менгес, 50] – **ПЛИСКА** Тр, -и Чг, -ів Вн, **ПЛИС**ове Хк2, **ПЛЕШ**кані Чк, **ПЛЕЩ**івка Жт, -їівка Дц; **БОБ**ине См, -ичі Вл, -івці Чв, -ли Вл, -лів Вн, -ове Зк2, -овище Зк, -улинці Тр, -'ятин Лв; **БУБ**ни Жт, Пл, -ище ІФ, -ів Вл2, -івка Вн, Рв, Хм2, -івська Слобідка Чк, -івщина Чг, -ове Хк

Поник-, Phoenik- Фінікія – **ПОНИК**ва Лв, **ПОНИКО**виця Лв, **ПОНИЧ**ів Вл; куток **ПУНІ** у с. Стронятин Лв (Жовква) [АТП, 951]; **ТЕЛЕПЕНЬК**и, р. **ТараПУНЬ**ка Пл, прот. **ТараПУЛ**ька Пл, **ПУЛ**ьмо Вл;

порос г прохід, переправа; перевал – с. **Форос** Км, гірський прохід **Фороз-Богаз** [Бушаков, 72]; **ПОРОЗОК** См, -ове Рв

Птолемеї, царі Єгипту – **ТУМЕНЬ** Рв, **ТУМИН** Вл, р. **ТОВМЕНЬ** Жт, р. **ТЕЛЕМЕНЬ** Жт, оз. **ТЕЛБ**ИНЕ (XVII ст.: у **ТОЛБИНА**) [СМУ, 296] біля оз. **ДОВБ**ичка (1151: **ДОЛОБ**ьское), **ТОВП**ижин? Рв, пор. **ТАЛ**Мінавічы Ву (Брест), **ТОВБ**ино РФ (Брянск)

пурпур – **ПУРПУР**івка Кг, **ПАРПУР**івці Вн, БАРБУРське Чг, **ПОРФИР**івка Км, ПАРФИЛи См

Раббі де / Рабим т мій пан – **РЕБЕ**дайлівка Чк, РЕБрикове Лг, Дц

Ракотіс, район Олександрії Єгипетської < єг. місце в стані забудови – **РАКУТИ** Чг, РАКУЖА Чг

Рафаїл де бог зцілив – **РАФАЙЛ**івка Лг, **РАФАЙЛ**ове Зк, пот. **РАФАЙЛ**овський ІФ, РАФАЛівка Рв, РАХВАЛівка Кв, РИХАЛЬське Жт, РИГАЙЛиха Тр

рахіс: *ράχις* г спина: *μεγάλη ράχη* г < *μεγάλη ράχις* – **МАГАРАЧ** Км [Білецький 1971]; **РАХ**ів Зк, -иня ІФ, -ни ВнЗ, -нівка Вн, Хм; **РАЧ**ин Вл, Рв, -инці Хм, -івка Хс, -ки Жт, Кв, **РАШ**івка Пл, -ків ІФ, Чв, -кова Слобідка Чг; прізви. Рахно ?; див. II. *Раї*

Рим (Roma) / Румі а візантійський – Перед**РИМ**иха Лв 2, РИМи Чг, РИМачі Вл, **РЮМ**шине Км, РЮМівське Мк, **РОМ**ни См, РОМани Пл, РОМанини Хм, РОМаниха Пл, РОМанів Вл2, Лв, Хм2...

ромеї г (візантійці) – **РОМЕЙКИ** Рв

Сабас, Сабатин Сава – **САБАТИН**івка Кг, **САБ**івка Лг, -ове Кг, **САВ**енки Кв, См, -инка Чг, -инки Чг, -инці Вн, Кв, Пл2, Хк, Хм, Чг

Самос, острів в Егейському морі – **САМУС**івка Пл, САМУШин Чв, САМЧики Хм?, САМЧинці Хм, Вн?

Самсон, святий кельтської церкви (485-565) – САМСОни Чг, -івка Лг2, Чг, -ове Дц 2, Км

сара г руїни – р. Устул-Сар Км [Бушаков, 72]; САри Пл

Сарди – **САРТ**ана Км, Дц

сафон фінік. північ – **САФОН**івка См, ВовкоСАФОНове Од, САФ'Яни Од, **САПОН**івка Чг, **САПАН**ів Тр, -овчик Рв, **САВОН**иха См, САГУНівка Чк?, САКУНиха См?, САХАНське Од, См, -ка Дц, **САХН**овщина Хк?, -івщина Пл, -о Зп, -івці Хм2, -івка Чк2, -и Жт, См, Хк, Хм

Селевкія / або саліб а хрест ? – СЛИВКи ІФ, СЛИНКівщина Пл, СЕЛЕВинці Вн, СЛИВниця Лв, -ине Мк,

семаїес г прапори – Сімеїз Км [Білецький 1971]

Сердец, *Serdike*, *Σερδική*, стара назва Софії (Болгарія) [Менгес, 50] – СЕРДИЦя Лв, СЕРДЮКи Жт, Пл, -івка Чк, СЕРДЕГівка Чк

Симбол (Балаклава) – **ЦИМБАЛ**ове Пл, ЦИМБАЛів Яр Кв, ЦИМБАЛівка См

Сир а Тир – **СИР**ники Вл, -ниця Жт, -ВАТинці Хм, -івське Од, -ітське Дц, Од2, СІРОБАБине См, СІРОЯРське Хк (друзі Тиру)

Сиракузи – яр **СИРАКУЗИ** Хк, **СІРОГОЗИ** ХсЗ

Сирія / або Сураїя а багатий?; Плеяди – **СУРАЖ** Тр, **СИРОЖ**кин Жт (є на карті), **СУРОГ**атка Вн, **СУРГ**ани Кг, СУРГаївка Хс, **СУРЖ**ки Пл, СУРЖинці Хм, СУРЖа Хм, **ШУРА** Вн 4, ШУРине Мк, ШУРове См, **СУР**ське Дп 4; і прізвисько Сурайка См

Сідон фінік. місто, букв. риболовля – СЕДНів Чг?

Сітара п зірка – **ШТЕР**івка Дц

скала: *scala* іт > скала нг драбина, сходи – г. Скала, с. Скеля Км (біля гірського проходу Шайтан-Мердвень кт 'дідькові сходи') [Бушаков, 72]

скарос г нічне (випасання) – б. Іскарон КмЗ, б. Іскара Км [Бушаков, 72]; **СКОРИ**ки Тр, Хк, -иківка Чк, -інець Чг, -ячий Яр Вн; **ІСКОР**ость Жт, **ІСКРА** Дц, Зп, Км, Рв, Хк, -ене Чк, -иня Вн, -івка Вн, Зп, Кг, Пл, **ІСКРИС**ківщина См; **ШКАР**ів Рв, -івка Кв (див. також V. *шкарауа*), -бинка Од, -лати Хк

Смирна – **СМИРН**івка Хк?, СМИРНове Зп?

Спарта – Н. **СПАРТА** См, СПАРТАк См, Дц, СПАРТАки Кг

ставрос: *Σταυρός* г 'хрест' – СТАВРІ-кая Км [Білецький 1971]; **СТАВРА**кове Кг, -ів Рв, -івка Кв, Кг, -ове Од

Стампалля, Stampaglia іт венец. (грецький о. Астіпалея) – **ШТОМПЕЛ**і Пл, **ШТОМПЕЛ**івка Пл, СТОПИЛка Чг?, СТОВПинка Жт?, СТОВПівщина См?

Стримон, р. у Фракії – **СТРИМ**івка Кг, СТРИМівщина Жт, СТРЕМещине Кг, СТРЕМигород Жт, СТРЕМінь Лв, СТРЕМільче Лв

Сфарт (Сарди) [ВИ, I, 511] – ЗВЕРТів Лв?

Табал, держава в Анатолії – **ТОБОЛИ** Вл, ТОБОЛів Лв, **ТОПАЛИ** Од; ТОПИЛО Кг..., ТОПОЛі Чг...

Таранто, місто в Італії – ТАРАНДинці Пл

Тебаї г Теби (Фіви), місто у Єгипті – **ТАБАІ**івка Лг, Хк, Чг

Тейшеба, урарт. теонім / або **Тейшебайні**, урарт. топонім – **ТУШЕБИН** Рв (див. Тушпа)

Термакіса, урарт. топонім – ТЕРМАХівка Кв?

Тир, фінік. Цур'скеля'; *Турас*, *Турас*, місто на Дністрі – ТУР Вл, ТУРади Лв, -'є Лв, -и Пл, Тр, -ильче Тр, -инка Лв, -ятка Чв, -утине См; **ЦУР**ень Чв, ЦУРків Рв, ЦИР Вл, ЦИРкуни Хк, ЦЮРяни...

Томи, порт (Констанца) – **ТОМИ**лівка Кв, -на Балка Хс, -не См, **ТУМ**ень Рв?, ТУМин Вл?

Триполіс, фінік. місто-держава – **ТРИПІЛ**ля Дц, Кв

Трст, слов. назва Трієста – **ТРОСТЬ** Кв, -инка Кв2, -янець 20 назв, -янці Тр, -янка Вл2, ІФ, Хм, Чг, -яниця Жт, Зк, -янчик Тр

Тушпа, урарт. топонім – ТУШЕБин Рв?, ТУЧАПи ІФ, Лв?

Уніла, готський єпископ (†404) [Тищенко 2008, 446] – **ОНИ**лове Од, УНТИЛівка Од3?

*Уша (імовірна вимова імені царя Урарту Ru'sā (-VIII ст.), аргументи: [Дьяконов, 116, 121]) – р. **УША** Жт?; **УШ**івка Чг, -иця Жт2, -ня Лв2, УШО.МИР Жт; Н. УШИця Вн

фарос, ф́арос нг маяк – с. Форос [Бушаков, 104]

Фесалія, Тесалія – **ТЕЙСАР**ів Лв?, **ФЕСЮРИ** Кв, ФЕСівка См, ФЕСьки Хк, ФЕСьківка Чг; яр ФЕСаків Дп, р. ФЕСин Дп, р. ХВЕСька Хс

форон, ф́орон нг ринок < лат. forum [SGP, IV, 553] – с. **Ворон** Км [Бушаков, 74]; **ВОРО**на Вл, ІФ, Чг?, -ине Мк, См, -инці Пл, Чк, -иця ІФ, -ів ІФ2, Лв, Рв, -івці Вн2, Хм, -івка 11 назв, -івщина Кв, Пл, -іж См, -янщина Пл...

Фотій, Вселенський Патріарх (820-895) – **КИРПОТ**ине Зп, КИРПОТівка Пл, кут. ФАТІЄве у с. Бобине См; також Фоті-Сала Км4 [Бушаков, 75]

Фулли, місто у Криму, пор. афг. ruḷa край поля, рубіж, кордон, ruḷu п бік [Бушаков, 60] – **ПУЛИ**нці Пл, ПУЛИни, ПУЛИно-Гута Жт, с. і оз. ПУЛЬмо Вл

Фурат а Євфрат – **ФУРАТ**івка Од, р. **ФУРАТ**ик ІФ [СГУ], **ФУРД**ієве Кг, **АВРАТ**ин Жт, Хм, **ВРАД**іївка Од, прізви. Врадій

Фурса, святий кельтської церкви (567-648) – **ФУРС**и Кв, ФУРСове Чг, Малі **ХУРС**и Пл?

Халдія – **ХОВД**іївка Чг, **ХОВЗ**івка См?, ХОЛОДівщина Пл, См, ХОЛОДіївка Дп, ОВДіївка Пл?

Халеб – **ХАЛЕП**'я Кв, -ці Пл, **ХЛЕП**ча Кв, **ХЛИП**лі Лв, ХЛИПнівка Чк, **ХЛІБ**ичин ІФ, ОшиХЛІБи Чв, ТвердоХЛІБи Пл3

харакс: *χάραξ* г 'табір' – **ХАРАКС** Км; пор. Charax у Месопотамії (Траян, 117 р.)

хач п хрест > т хач – г. **Качли**-Кая, монастир Сурб-**Хач** Км [Бушаков, 157]; **КАЧ**а Км, -али Кв, -алівка Хк, -анівка Вн, См, Тр, Чг, -анове Пл, -ин Вл, -ківка Вн, -улове Од, -ури См, -уринці Хм, -урівка Од; **КАЧКАР**івка Зп, Хс2, -ське (< вірм. *хачкар* 'кам'яний хрест') Дц; **КОЧ**е.нове Лг, КОЧине-Розпасіївка Лг, КОЧичине Жт; **ХОЧ**ева Кв, -ин Рв, -ине Жт, **ХОЦЬ**ки Кв, ХАЦьки Чк; ? ХАЩеве Дп, -ыв Лв, -оване Лв, -увате Кг

хоріо: *χωριό* нг < *χωρεῖον* 'житло' – Хуреїз, Кореїз Км [Білецький 1971]

хрест – ХРЕЩатик См2, Чк, Чв, Кв, ХРЕЩате Пл, Хк, Чг, ХРЕСТИще Дц, Хк, ХРЕСТівка Хс (пор. КЕРСТенці Чв, Волиця-КЕРЕКешина Хм, КЕРЕЦьки Зк; СТАВРакове Кг, СТАВРів Рв, СТАВРівка Кв, Кг, СТАВРове Од; КАЧА Км, м-р СурбХАЧ Км; ЗВІР Лв, -ів Вл, -івка Кг, -ове Дц, НеЗВІР Вл, ПідЗВІРинець Лв (осет. дзуар 'хрест', груз. джварі 'кіл'); МОТОВИЛівка Кв3, Жт, **КРИЖ**-і Тр, -ик См, -івка Вл, -ова Вл, -овлин Од, -опіль Вн, -чене Зп, -анівка Вн, Од2, Пл, КРИЗьке Лг?)

Цуна, урарт. топонім – **ЦУП**ки Дц, ЦУПівка Хк

Шубрія, урарт. топонім -854 [ВИ, I, 518] – **ШУБ**ранець Чв, пот. ШУБРанів Лв

Шуш, Сузи – **ШУШ**ківка Чк, -валівка Пл, СУСли Жт, -лівка Дп, Жт, Чг, -лівці Хм, -лове Кг, -олів Лв, -ьк Вл, Рв

Юсуп узб Йосип – ЮСУПівка См

Язуб п Яків – ЯГУБець Чк

Якуб а Яків – ЯКУБів ІФ, Якубівка Вн, ІФ, Тр, Чг, Якубинське Зп; КИРЯКОВЕ Пл, КИРИЯКІВКА Пл,
КИР'ЯКІВКА Мк, КИРИЯКІВЩИНА См (див. Барадеї)

ялос: γιאלός г морський берег, узбережжя, надмор'я – Ялта, Гіалта нг, XIV ст. Gialita генуез.
[Белецкий, 203-204]

II. ІРАНСЬКИЙ СВІТ

(209 відповідностей)

Пирятин, Смерклів, Вовна, Жаврів,
Чмирівка, Яжберень, Жигайлів,
Борзна, Оташів, Недригайлів,
Диканька, Шпендівка, Гуштин,
Артополот, Щершні, Сапетня,
Полтава, Волфине, Кабатня,
Узруй, Михиринці, Кустин,
Кияни, Курошани, Прут,
Обеста, Парище, Урвенна,
Гмирянкa, Жмеринка, Ускут,
Гавронці, Райгород, Парфени,
Вигнанка, Драбівці, Гломазди, –
нащадки дриг Ахури Мазди із ирїю.
А Сума тут: "Ви запорожці чи капірі?"

Апелятиви: арт, дану, Диба, кенар, Ладан, лал, Маст, Мاستон, Мастоне, Мискол, нешан,
Пахта, рудка, сафт, стир, таб, Чарог, чартаг, шахр, шекер, шост, шугай.

Географія іранського світу (за Е. Ртвеладзе та ін.): Анатолія, Барв-, Барб-, Бохло, Бухара,
Бухо, Гурган, Доаб, Екбатани, Каписа, Каспі, Лань-ши (Олександрія Есхата), Лідія,
Маргіана, Мерв, Мідія, Наміч, Ниса Снара, Окс, Палт-, Палх-, Партава, *Пархава,
Патл-, Патр-, Пахл-, Пахр-, Похло, Рай (Рага), Сирія, Согд, Туран, Фарс, Фурат, Халдія,
Халєб, Харайва, Хваліси, Хобур, Чач.

Етніони: алани, амадоки, аси, кимерійці, Порс, саки, сармати, скіфи, Точик, Туті, ферз,
язиги, яси.

Зороастризм (за М. Бойс): Авеста, азар, Ахура, Багін, Баграм, Барзін, барсам, бегдин,
вара, Вараш, вигнати, волхви, габр, дагма, дрига, жига-, заотра, Заратуштра, зурваніти,
капірі, каплі, крила, кусті, Мазда, Мантран, мехеан, Мину, Новруз, Озар, оташ,
пиретейон, *розсош, Садах, Саоша, спента, урван, фаріште, фравеші, яз.

Імена людей (за А. Гафуровим): Аргуван, Афарін, Афрахте, Афрузан, Афшар, Ашті,
Багадур, Багар, Балаш, Бану, Бармак, Барчін, Бастан, Бахті, Бахтіяр, Борзу, Буча,
Варасте, Гахраман, Гушт, Еспандіяр, Забармард, Зарин, Ісмандійор, Кня, Косе, Купал,
Куша, Лочин, Малус, Мамак, Мані, Махлика, Мохон, Сабох, Саврон, Сіявуш, Фаррох,
Фируз, Хома, Худаяр, Ягана, Ярі.

Перські династії: Аршак, Ашк, Ашкан, Вологез, Гормуз, Дараб, Джамшид, Киян, Ксеркс,
Курош, Пероз, Сам-, Санбар, Хосров, Шапур.

Суспільне життя: баба, бабак, Базарган, баг, банде, барде, бахче, Гада, Дехкан, Дехкія,
Дехкон, (за + вода), карапани, Обод, Озода, пац, рашт, сагбан, Сасан, Сипах, шах, яр.

Теоніми: Ахтар, Кейван, Макоша, Михра, Сварог, Сімаргл, Сігара, Стрибог, Харахваті,
Хорс, Худа, Худай, Хуршід.

Авеста (сперс. Abastāg — «положення; кодекс» з дір. Upastāka) – р. **ОБЕСТА**

См, оз. ОПЕчень Кв, **ОПАЧ**ичі Кв, **СОПАЧ**ів Рв (і прізви. Собачко), ОПІшня Пл, СОПОШин Лв; **ОБИЧ** Тр, ОБИЧів Чг, ДрогОБИЧ Лв (В. Льченко), СУД.ОБИЧі (авестійці з Согду?); **ОБИЩЕ** Жт, **КОБИЖ**ча Чг, **СОБИЩ**иці Рв, БОБИЧі Вл, ПОБИЧі Жт, ЗЛОБИЧі Жт, ХорОБИЧі Чг, СОБИЧ См, -еве См, СкОБИЧівське См, -івка ІФ; пор. Avesta Шв., Avest Нід., Ovasta Іт., Avastanya Угор., Avaste Ест., Апастово РФ Татарс.

азар п вогонь – **ОЗАР**инці Вн, -ичі См, ОЖАРівка Хм, ОЗЕРщина Кв...

алани – **ВОВНА** См, -ичі Рв, -янка Пл, Мала -янка Кв, -іги Дп; поріг ВОВНіг, ВОНІГове Зк (окреме обґрунтування: ір *alan (пор. Alan daği ^Üsküt daği Тур.) > слов. *oion- (пор. ОЛОНец РФ: Тахтасово, Alango) > укр ст. *oln- (ВОЛНухине) > укр. vown-)

амадоки, скіфське плем'я – **ЄМАДИК**ине См ?

Анатолія (Анадолу тур.) – АНАТОЛівка Кг, Мк2, Од, Хс, (АНАДОЛЬ Дц, АНАДОЛИ Чв)

Аргуван п червоний – **ОРВ'ЯН**иця Рв

арта дір, ард скіф. божество – **АРТ**.АСів Лв, АРТинськ Жт, АРТищів Лв, АРТирівка Од, АРТакоче Мк 2, р. АРТополот Пл, См, АРТек Км (пор. Артк Вірм., Артаково РФ Курс.2), **АРД**анове Зк, АРДабда+ (Феодосія) (пор. Ардонь РФ Брянс., Ардатов Тульс.3, Ардаши Вятс.)

Аршак дір чоловік, мужній (+ мад. orszag країна?) / або *ариш* т дишло, лікоть – **ОРИЩ**і Вл, **ОРИШ**Ківці Тр 2, ОРИШКівці Лв, ОРШівці Чв, ОРШанка Хк, ...

аси етнонім – с. Асс, Біюк- та Кічук-Асс, Тереклі-Асс Км [Бушаков, 80]; брід КічкаС Дп (< кечіг т перехід, брід), АртАСів Лв, АСівка Хк, БугАС Дц, ГорбАСів Хм (пор. прізви. ГаврАСи Км), **КАРАС**і Чг (< qara сильний + ас-), -івка Хк, -ин Вл2, Рв, -инівка Чг; **КИДРАС**івка Вн (< qadr а сила, могутність + ас- NB), КОВБАСине См, -ова Поляна Од, КУРАСове См, ЛОБАСове Лг, ЛОПАСкине Лг, ЛУПАСове Чг, ОБЕРТАСів Лв, -ове Кг (див. *яси*)

Афарін нп подяка – ОФІРНа Кв 2

Афрахте нп підвищений – ОВРУЧ Жт (чи АФРУХТе нп. 'запалений?')

Афрузан нп осяйний – **ФРУЗИН**івка Кв

Афшар нп тюркомовна династія в Ірані – ОВЧАРенки См 2?

Ахтар п зірка, щастя – **ОХТИР**ка См, **БАХТЕР**щина Пл, БЕХТЕРи Хс, **ШТЕР**івка Дц

Ахура – ОГІРівка Пл, ОГІРцеве Хк?, ОГУРцівка Хк?, ОГОРодне Дц? (див. III. Огур)

Ашк = Аршак дір мужній – ОЩів Вл, ОЧКине См

Ашкан нп з роду Аршакидів – **ОЧКАН**івка Пл

Ашти п примирення – ОЧИТків Вн

Баба п тато + одине (адіне) – Баб.**ОДИН**ка ! Лг

Бабак п, гу гіпокор. від Баба – **БАБАКИ** Хк 3, -івка См, -ове См

баг п, т сад – ур. Карабах, Киябах, Бахчисарай Км [Бушаков, 83]; БАХани Чг, -ів Вл, -чівка Км, -човик Дц; БАГате 6 назв, БАГАЧівка Км, Мк, Чк2, БАГАЧка Лг, Пл2, Хк

багче п садок + сарай т палац – БАХЧИСАРАЙ Км

Багадур п богатир – **БОВДУР**и Лв; БОГАТИР Вн, 3п, Км; -івка 3п, Од (див. III. Батур)

Багар п весна – **БОГАР**івка Пл, БОГАРЕвиця Зк, БОГРівка ІФ

Багін парф., **Башн** п, місце богів [Бойс, 195, 132] – Біло**БОЖ**ниця Тр, БОШівка См2?

Баграм, **Вахрам**, чудотворний вогонь у Бактрах [Ртвеладзе, 193] – БАГРИН Кв?, БАГРИНова гора Кв? (пор. III. Багрим)

Базарган п купець – **БАЗАР'ЯН**ка Од

Балаш дір сильний – **БАЛАШ**івка 3п, Рв, Балахівка Кг, Балаховичі Рв; Баляси Чг, -не Пл 2, -нівка Пл

банде п раб + мад ур пан – БАНДУРи См, -івка Кг, -ка Мк 2, -ове Кг 2

Бану п пані – БАНЮнин Лв

***Барв**- <-хв- ір Парфія – **БОРБИН** Рв; **БАРВІН**івка Жт, 3п 2, Кг 2; -ки Жт, -ків ІФ, -кове Вн, Жт, См, Тр, Хк, Хм, Чг; -кош Зк, -ок Вл, Дп 2, 3п, Хс, Чк; -ЩИНА Пл (див. VI. *bérmunka*)

барде п полонений – **БАРД**и Жт

Барзін нп назва храму вогню (атешгах) в Азербайджані [Гафуров, 132] – **БОРЗЕНЦІВ** Чг, БОРЗНа Чг, **БОРОЗЕНКА** См, -ське Хс, **БЕРЕЗЕНЩИНА** Кв, **БЕРЕЗАНЬ** Кв, Мк, Од, **БЕРЕЗНЯ** яки < Яків Пл 2, См, Чк 2, Кв; **БЕРЕЗНегуВАТе** < Якуб Кг, Мк 2, **БЕРЕЗНуВАТка** Дп 2, **БЕРЕЗуВАТка** Кг, **БЕРЕЗЯНКА** Жт, **БЕРЕЗНа** Вн, Кв, Чг...

Бармак п < дінд голова, ватажок – **БАРМАКИ** Рв, Бармашове Мк

барсам ав (ритуальний предмет) – Барсове Км = **БАРАСАНІВКА** +, **БАРАСОНІВКА** + [Encarta]

***Барθ**- ір Парфія – **БАРТАТІВ** Лв, **БАРТошівка** Вн, **БАРТу́ха** Жт, **БАРЧАНИ** Хк, **БАРДи** Жт ?, **ПАРТИНЦІ** Хм, -еніт Км, **ПАРУТИНЕ** Од, **ПАРСЬКА** Рв, **ПАРАСТОВСЬКЕ** Чг, **ПАРАСКОВІЯ** Хк2, -овіівка Дц2, -овентки См; **ПОРТІВСЬКЕ** Дц?, -нівка Пл, **ПОРАДІВКА** Кв; **ПОРОСКотень** Кв, **ПОРСКаЛІВКА** Пл; **ПРОЦІВ** Кв, -енки Пл2; р. **БАРТасова**, -атівка у с. **БАРТАІТВ** Лв, -ошівка Вн, -уха Жт, **БАРДи** Жт, стр. -аків, -аччин; **БЕРВиця** Кв; **БОРТКІВ** 10, **БОРУТИНЕ** Жт, р. **БобРАДЬ**, **БОРДЮГИ** Пл, -уляки Лв, **БОРСКІВ** Вн, -уки Чг, **БОРУСІВ** Лв, **БОРИСИ** Лв, Пл, **БУРТИ** 7 назв, -ин Хм; **ВАРТИКІВЦІ** Чв; пот. **ВАРІТИН**, р. **ВАРИТИНА**; **ВОРЧИН** Вл, **ВОРСІВКА** Жт, р. **ВОРСКла** ! Пл (окреме дослідження), **ВОРОТНІВ** Вл, р. -ище, **ВОРО.ЦІВ** Лв, -Чеве Зк

Барчін т шовк, п парче парча – **БАРЧАНИ** Хк

Бастан п давній – **БАШТАНКА** Мк, -івка Км 2, Од, -ків Од, -ське Мк, -ники Дп

Бахті п щасливий – **БАХТИН** Вн, Хк, **БАХТИНОК** Вн, **БОТИН** Вл

Бахтіяр па друг щастя – **БЕХТЕРИ** Хс, **БАХТЕРЩИНА** Пл

бегдин п правовірний (НВ самоназва парсів) – **БЕДИН** Хк

Борзу нп = Барзу великий – **БОРЗОВА** Вл, **БОРЗІВЩИНА** См

Бохло ір Бактри, сучасний *Балх* [Ртвеладзе, 192] – **БАГЛАЇ** Хм2, -йки Хм; **БУГЛАЇ** Хм, -аки Жт, Чг, -ів Тр; **БАЛКИ** Вн 2, Зп, Км, Рв, Хк, Хм?; -івка Вн, івці Чв, -ове Дп, Зп, Од, **Балочки** Зп, **Балочне** Дц, **Бальківці** Хм, **Сорокові БальЧИКИ** См

Бухара – **БУХАРІВ** Рв, **БОГАРІВКА** Пл, -евиця Зк, **БОГРІВКА** ІФ

Бухо кит Бухара [Ртвеладзе, 202] – **БУХОВИЧІ** Лв, **БУХОВЕЦЬКЕ** Кг, **БУХУНИ** Пл, **БУХАЛІВКА** Пл, -лове Пл, См, -лівщина Жт, **ОБУХІВ** Вн, Кв, -івка Жт, Мк, Хк, -ове Чг, -овичі Кв; **БОХОНИКИ** Вн, **БОХАНІВ** Чг, **БОХНИ** Хм; **БУХАРІВ** Рв; пор. *Наміч*

Буча тадж. старша сестра – **БУЧА** Кв 2, -ч Тр, -чки ІФ, -к Чк, -ли Лв

Вара ір місце праведників в іранській міфології [ЭСБМ, II, 280, з посиланням на В. Кочергину] – **ВАРВА** Чг, -акути Пл, -овичі Кв, -івці Хм, -івськ Кв, -и Зк, **ВАРВАРІВКИ** 30 назв, **ПустоВАРІВКА**, **БузоВАРове** Мк, пор. **БогоВАРОВО** РФ

Варасте нп звільнений, врятований – **ВОРОХТА** ІФ, **ВОРОХІВКА** Чг, **ВОЛОСТКІВ** Лв **Ворсівка** Жт

Вараш ір Веретрагна – **ВАРАШ** Рв, **ВАРАЧИНЕ** См, **ВАРЮШИНЕ** Мк, **ВАРАКУТИ** Пл, (Ворскла, Варшава [Стрижак 1963, 40: Потебня]); **ВОРОХТА** ІФ?, -івка Чг?, **ВОРГОЛ** См?

вигнати (імовірна вказівка на села вигнанців-габрів) – **ВИГНАНКА** Вн, Вл, Жт, Тр, Хм, Чв; **ПРОГОНИ** Чг, **ПРОГІН** Вл, **УХОЖАНИ** Од; пор. **ВЫГАНОШЧЫ**, **ВЫХАДЦЫ** Ву; **ВЫГОНИЧИ** РФ (Брянс.); **ВУННАNice** 2, **ВУННАNov** 2, **HNANice** 2 Cz; **WYGNANKA** 5, -ów 5, -owice, **WYGNANĆczyuce** Pl

Вологез (*Валахш*) III (148-192), цар з **парфянської** династії Аршакидів [Robert, 1889], який звелів записати успадковані усним шляхом тексти *Авести* й *Зенду* [Бойс, 116] – **ВОЛОША** Рв, -ине Жт, Пл, -инівка Кв, -инове Лв, -ки Вл, Кг, Рв, -кове Пл, Чв, -нівка См

волхви, іранські маги < парф- (аргументовано в окремому дослідженні) – **ВОЛФИНЕ** См, **ВОЛОХІВ** Яр Хк, -івка Хк, -івське Хк, -ове Пл (див. *Вологез*)

Гахраман нп = Кахраман герой – **ГАРМАНІВКА** Кг, **Караванівка** Хк?

Гормуз, *Ормізд*, *Ормуз(д)*, імена п'ятьох сасанідських царів / або *abuz* т *гафіз*? – **ГАРБУЗИ** См, Хк, **ГАРБУЗИН** Чк, Чг, **ГАРБУЗІВ** Тр, **ГАРБУЗІВКА** Дп, Зп, Пл, См, Хк; прізви. *Гарбузюк*, *Арбузов?* (див. IV. *гарамза*)

габр п зороастрієць + ан мн. – **ГАВРОНці** Пл, **ГАВРОН**щина Кв; крім того, канава ГАВРАмалі Км (мале нг пахва), **ГАВРО** Км («ойконім, можливо, походить від імені *Гаврасів-Таронітів*, котрі володіли князівством Теодоро» [Бушаков, 63]) {NB: Гавр.ас може мати прозору етимологію «зороастрієць-яс», пор. Арт.ас.ів Лв}, гірський прохід **ГАВР**ель-Богаз Км; ГАЙВОРОН Кв, Кг, Чг, ГАЙВОРОНка Тр, ГАЙВОРОНське Хк; **ЖАВР**ів Рв, **ШАВР**ове Дц, ШАВАРі Лв; [*жавра*] 'собака', [*жавратий*] 'крикливий'; *жебр.ак, -увати*, білор. *жаброваць, слц. žobrat*; *жевріти; капарити, [капирити], капар, звести на капар*; тоді ще **КАПР**ани Од, -анське Хк

Гада п жебрак – **ГАДЯ**ч ! Пл, Хк; ГАТка См 2?, -івка Лв, ГАТище Хк, ГАТі Чг, ГАТна Хм, -не Кв, ГАТЬ Вл, Зк; ЖАДове Чг, -ківка Рв, -ень Рв, -ьки Жт, -ькове См (пор. III. *джади*; IV. *джадд*)

Гурган, Джурджан п країна на пд. сх. від Каспійського моря, *Вракана* Авести [Ртвеладзе, 209]; згодом – Каспійське море [Плетнева, 89] / *Гургин* нп вовчий – гори **ГОРГ**ани ІФ, с. **ДЖУРЖ**івка Хм, **ЖУРЖ**инці Чк, -евичі Жт; **ГУРЗ**уф Км, пот. ГУРЗАНський Лв, б. ГУРЖієва Хк, б. -і-Суват -у-Тарама Дц, ГРУЗянка Кг, -ятин Вл, -инівка Дп; пор. рос. гурзи (1389), Гурзын.ская земля (1472) Грузія, -ское море (Чорне море, XV ст.) (див. III. *джуртчи*)

Гушт дір сильний – **ГУШ**тин Тр, **ГУЩ**ин Чг, ГУЩа Вл, ГУЩинці Вн
дагма ав зороастрійська 'башта мовчання', первинно 'могила' [Бойс, 22] – **ДАХН**о Зп, -івка Хм, Чк; **ДОХН**о Вн; ДОГМАрівка Хс?; прізви. Дахно
дану ір велика річка + хан колодязь – Домоткань Дп [Трубачев, 252], Домотканів Чг; р. **ДІН (ДОН)**, **ДН**іпро, **ДН**істер, **ДУ**най

Дараб п !, Дара, Дарій; букв. 'той, хто має добру владу' – **ДРАБ**инівка Пл 2, **ДРАБ**ів Чк, **ДРАБ**івка Чк, **ДРАБ**івці Чк, **ДРАБ**ове-Барятинське Чк; **ДРОБ**ишів Чг, **ДРОБ**ишеве Дц, **ДРІБ**ці Чг, **ДРІБ**нівщина См, (Коло**ДРІБ**ка Тр? < колод.руби?), **ДЕРЕБ**чинка Вн 2; Ган**ДРАБ**ури Од < хан-?, Ган**ДЕРОВ**иця Зк < хан-?; пор. ДАР'івка Лг, Кг, Хс, Чк, ДАРівка Вл, Хс, ДАРниця Мк, Кв?, ДАРницьке Вл; пор. у старчачій мові *драби* 'жебраки', *драбані* 'жебрачки' [Кушпет, 168]

Дарбанд, Дербент – **ДАРАБАНИ** Чв

Дехкан п deh + qan землевласник, іранець – **ДИКАНЬ**ка Пл, **ДИХАН**ів.ка Чг, -ське Зп, **ДУХАН**івка, ДУХАНки Чг

Дехкія п сільський староста – **ДЕШК**овиця Зк, ДЕШКи Кв, Чг, ДЕШИчі Лв

Дехкон тадж., узб – **ДЕКОН**ка Дп

Джамшид < п їма хшейта 'блискучий їма' [Бойс, 21] / або від *емець* слов. збирач податку для князя – ? **ЄМЧИ**ха Кв, ЄМЦі Пл, Хк, Хм, ЄМЦева Долина Пл

Диба нп шовк – ДИБИнци Кв, ДИБща Тр, ДИБлянки Лв

Доаб п Дворіччя – ДОВБні Чг, ДОВБнівка Пл, Хк, ДОВБине Зп, ДОВБіш Жт, ДОВБіши Жт

дрига ятвязьке 'києворуський слов'янин' [Гаучас, карта] < дрігу дір праведний зороастрієць – **ДРИГ**лів Жт, **ДРИЖ**ина Гребля Пл, Не**ДРИГ**айлів См; пор. ДЕРГАчі Хк, ДЕРАЖня См, Хм?

Екбатани – ? **КОВТУ**ни Пл, Чк, КОВТУНівка Хк, Чк2, Чг 2, КОВТУНове См

Еспандіяр п друг святого – **ШПЕНД**івка Кв; пор. Szpondowo Pl, Spandau D; див. *Ісмандіюор жига*- слов. палити (імовірні вказівки на села вогнян) – ЖИГАЙли Лв, ЖИГАЙлівка см 2, ЖИГАЙлове Од, ЖИГАлівка Вн

zabr верхній, *zebr* грубий, пор. Забармард п видатний, Забардаст п сміливий (mard людина, dast рука) – **ЗАБАР**івка Чг 2, ЗАБАРА Вл, Жт 2, Рв, Тр, ЗАБАРИ Мк 2, Од, ЗАБАРине Хк, Хс, ЗАБАРо-Давидівка Жт, ЗАБАРяни Пл

za + *вода*, вад- (імовірні вказівки на далеку плавбу) – ЗАВАДа Лв, -илв, -инці Хм2, -ів Лв4, -івка Вн, Кв, Кг2, Лв, Тр, Хк, Хм, Чк, -ка Зк, ІФ, Лв2, -ське Хк; ЗАВОДянка Лг, Заводне Жт, Завод Чг, Заводи Хк, ЗАВОДИще Пл, Заводівка Од, Хс (пор. Задебрі Лв, Хлани Лв, Моранці, Моринці, Поморяни Лв)

заотра, принесення жертв [Бойс, 10] – **ЗАВТУР**ове Кг, ЗАВОРИчі Кв?

Заратуштра ав, Зартошт нп, Зороастр 'добро' [Бойс, 29]; основні віроучення Зороастра були поширені від Єгипту до Чорного моря [Бойс, 95] – пор. **ЗОРОТ**овичі Лв; з народної етимології

форми ім'я Зартошт з сарматським -л- – можливо топооснова ЗОЛОТ-: **ЗОЛОТ**ухи Пл, -уха Кв, -ухівка Хк (пор. БОГОДУХів), -оноша Чк, -оношка Чк, -ояРське Дц, ЗОЛОТа Поляна Дп, Зп, р. Липа ЗОЛОТа Тр; **ЗОЛОЧ**ів Ль, Хк, -івка Ль, Рв, -івське Од, Хк2; – пор. АЛТИНівка См (алтин т золото), ГОЛДашівка Вн?, -овичі Ль? (gold- герм. золото), ОРАНі Вл?, -и Ль? (arany мад золото), ТЕЛьне Чг? (tela- ір золото), НАДАРівка Лг, р. НЕДРа Кв (надр а золото); руч. НЕДРа = НАДРа = Самбір (1506: Самборъ) [СГУ, 485] у с. Мал. і Вел. Самбір См

Зарин п золотий – **ЗОРИН** Кв, ЗОРИНе См, -івка Лг, -ове Од, -ськ Лг, -ці Вн + ЗОРЯнка Жт, ЗОРЯНське Хк

зурваніти, зерваніти (пізні зороастрійці) – **ЗАРВАН**ці Вн, ЗАРВАНка Вн, ЗАРВАНИця Ль, Тр
 ІСМАНді.йор, ІСМЕНді.йор тадж., узб = Ісфанді.яр п-а дар святости – **ЕСМАНЬ** См?, Шаманівка Од, ШИМАНівка Вн, Дп2, **ШМЕНЬ**ки Вл, ШМАНьківці Тр2, ШПАНів Рв, ШПЕНДівка Кв, ШИБЕНа Хм, ШИБЕНе Кв, ШИБИН Рв (див. Еспадіяр)

капірі (габри), пор. **Копиря** рос. прізвисько [Баскаков 1987, 35] – **КОПИР**ів Кінець* Кв; пор. **Кампир**тепа на Амудар'ї [Ртвеладзе, 219]; [капірі] (значення неясне): «А що, ви капірі чи запорожці?»; [капиріти] 'терпіти від негоди, переживаючи щось чи чекаючи чогось' – «неясне» [ЕСУМ, II, 371]

Каписа, сучасний Баграм під Кабулом [Ртвеладзе, 197] – **КОПИ**стин Хм, -тирин Вн, **КОПИЧ**инці Тр, **КОПИЩ**е Жт, Рв

каплі (навушники) < габр, капар – **КАП**линці Пл, -івка Чв, КАПЕЛюх Ль, КАПУЛівка Дп; оз. КАПЛювате Кв [СМУ, 254]; пор. *капель* 'один з двох навушників хутряної шапки, капелюхи'; *капелюха* 'зимова хутряна шапка з навушниками' [ЕСУМ, II, 370, 374]; прізвище *Капельгородський* вказує на втрачений топонім *Капельгород: імовірно, це сучасний Копайгород з деетимологізованим Копай-
карапани, *карби*, арійська суспільна верства магів, відунів, знахарів, які практикували шкідливу і захисну магію [Шапошников, 332, 16] – **КАРАБА**ни Чк, Чг, -ове Од, КАРАБИНівка Дп, Чг, **КАРБ**івка Вн, Кг, -івське Вн, **КАРП**и Ль, -еки Чг, -ці См, -усі Пл, -иха Пл, -илівка Вл2, Жт2, Кв, Пл, Рв4, См, Хм, Чг2

Касні, Казбїон, Кесба селище під Бешкентом на шляху до Бухари [Ртвеладзе, 224] – **КОЗУБ**и Пл, -івка Мк, Пл, **КОС**мач ІФ2?, -ачів Рв, ирин Тр, -івка Вл

Кейван нп Сатурн – **КИВИ**Не Пл?

кенар п берег – КАЙНАРи Кв

кимерійці, гімірраї, етнонім – **ГМИР**янка Чг, **КИМИР** Ль, **ЧМИР**івка Лг, Кв, Чк, ЧМІЛЬ Жт, **ЖМЕР**инка Вн2, -ине Дп; **ЧЕМЕР** Чг, -ин Вл, -инці Ль, -иси Вн, -иське Вн, Чк, -івці Хм, -не Рв, -піль Кг

Кия п володар, витязь – **КИЇ**нка Чг, КИЇвець Ль, КИЇв Кв, КИЙданці ІФ? (див. III. кийи)

Киян п великий володар – **КИЯ**ни Хк, КИЯНка Жт2, КИЯНівка Вн, КИЯНове Лг2, КИЯНИця См, р. КИЯНка Кв, р. КИЯНка (Мирча НВ) Кв, р. КИЯНка у с. Білопілля Вн, КУЯНівка См (пор. напівлегендарну династію Киянідів з Шагнаме Фердоусі)

Косе, Куса п безбородий – **КОС**ів ІФ,

крила (символ зороастризму) – КРИЛів Рв2, -івка Жт 2, -івське Зп, -овка Км3, -ос ІФ

Ксеркс, цар Ахеменід – **ШЕРШ**ні Вн2, Жт, -енівка Тр, -енці Од, -нівка Пл (див. VI. *sereg*)

Купал нп стовп (сила, міць) – **КУП**лювате Лг, КУПЛеваха См, КУПІЛЬ Хм?, КУПЕЛів ІФ?, -ь Рв?

Курош, цар Ахеменід – **КУРОШ**ани Зп, КУРАШ Рв, КУРАШівці Вн, КУРАЖ Рв, -ин Хм, КУРАСове См
кусті (ритуальний пояс зороастрійців) – **КУСТИ**н Жт, Ль, Рв, КУСТИне См, КУСТИчі Вл, КУСТИвці Вн, Хм, КУСТОлове Пл 3, КУСТОлові КУЩІ Пл, КОСТИів Ль, КОСТИвята Ль, КОСТИрив Чг...

Куша нп стараний – **КУШ**елівка Вн, КУШлин Тр, КУЩини Дп, КУЩинці Вн, КУЩівка Дп, Хм, КУЩове Жт, Зп, Кг

Ладан п ладан – ЛАДАН Чг, ЛАДАНці Ль, ЛАДИНЬ Вл

лал п німий [Баскаков 1979, 227] – **ЛАЛ**ове Зк, **ЛОЛ**ин ІФ, прізви. Лола (пор. Німенки Вн)

Лань-ши кит Олександрія у Бактрах [Ртвеладзе, 194] – ЛАНЧин ІФ, ЛІНЧин Рв, ЛАНівці Тр?

Лідія – **ЛІДІ**вка Од, Жт, Кг, ЛІДІ́вка Мк, ЛІДИне Дц 2, См, ЛІДИн Чг, ЛІДава Рв; **ЛЮД**авка Вн, ЛЮДвище Тр, ЛЮДИнь Рв, ЛЮДжа См, ЛЮДмільпіль Вл, БезЛЮДівка Хк; **ЛЮТа** Зк, ЛЮТарі Кв, ЛЮТарівка Хм, ЛЮТарка Хм, ЛЮТе См, Хк, ЛЮТенські Будища Пл, ЛЮТенька Пл, ЛЮТинка Лв, ЛЮТинськ Рв, ЛЮТівка Пл, Хк, Чг, ЛЮТіж Кв, Чг, ЛЮТка Вл, ЛЮТків Лв, ЛЮТовиська Лв, ЗаЛЮТтя Вл 2

Лочин тадж., Лачин п сокіл – **ЛУЧИН** Жт, ЛУЧИНець Вн, ЛУЧИНці ІФ (пор. Сокіл, Соколи тощо); також с. Лячін Км [Бушаков, 114]

Мазда – **МАЗНе** См 2, МАЗНИки Чг, МАЗИНки Кв, **ГлоМАЗДи** Чг < *гро-‘Ахура?’; **БогоМАЗИ** Мк, ЗМАЖИне Пл, По**МАЗАНИ** Од, -івка Дп

Макоша слов. теонім, пор. скр. maḥī + iśā ‘земна богиня’ [Platts, II, 1102] – **МАКИШ**ин Чг, **МАКОШ**ине Чг, -инське Чг, МАКУШиха Чг, МАКУХи Пл?, -ине Хк, -івка Пл

мантранав, букв. ‘укладач мантр’ (заклинань) – так називає себе Заратустра [Бойс, 27] – **МОТРУН**ки Жт, Хм, -онівка Дп, Кв, **МОДР**ичі Лв, прізви. Мандрика? (або з г мандра, група ченців)

Малус нп гарна, тендітна – **МАЛУШ**ка Рв, МАЛУШине См 2, літоп. ім’я Малуша?

Мамак нп гіпокор. від мама – **МАМЕК**ине Чг, МАМЕЧ Жт, МАМЧ.ури Лв

Мані, антр. п високий; пророк Мані? **МАНІ** Жт, -вці Хм, МАНИківці Хм, -ли Хк, -лівка Пл, Хм, -лівське Хм, -ява ІФ, -ятин Хм, МАНЬки Пл, См, Чг, -ків Вл, -ківка 8 назв, -ківці Вн

Маргіана г, держава за Каспійським морем (дп Маргуш, ав Моуру, п Мерв) – **МАРАЗ**ліівка Од2, **МОРОГ**івка Жт, **МОРГУ**личі Чг, -унівка Кв, -унове Чк, **МРИГ**и Кв?, МОРКВина Кг; **МОРШ**ин Лв, **МОРО**ча См, -чне Рв, -ховець Хк, -кине Хк, -гівка Жт, **МОРО**зи Пл2, -івка Вн...

Маст п сп’янілий – **МОСТ**и, частина з 24 назв, ЗаМІСТ Хк, ЗаМІСТя Зп, ЗаМІШина Рв, ЗаМОСТи Вл, ЗаМОСТище Пл, Рв, ЗаМОСТя Вл, Лг, Чв, Чг

Мастон тадж., Мастан п сп’янілий – **МОЩУН** Кв?

Мастоне тадж., Мастане п сп’яніння – **МОЩАНА** 5, **МОЩОНИ** Рв, **МОЩАНИ**ця Вл, Жт2, Рв?

Махлика п місячновида – **МАХЛИ**нець Лв

Мерв, Маргіана / Мерое? – **МЕРВА** Вл, -ин Вн, **МЕРВ**инці Вн, -ичі Лв, -ефа Хк?

мехеан вірм., *михріян парф., букв. ‘місце Митри’, назва одного з типів храмів вогню [Бойс, 110] – **МИХ**іівка Жт, -івка Хм, -лин Вл, -ля Хм, -шів Хм, -нівка Пл, Хм, -нівці Пл, -унки Хм

Михра парф., *Мехра* п сонце, божество Сонця, пор. Михридаткерт (Нова Ниса) – **МИХИР**инці Хм, **МИХ**лин Вл, -я Хм, **МИХЛ**івщина Кв, **МІТЛ**инці Вн, МУХАРів Хм?

Мину ір рай – Минучехр = Манучехр – **МАНУХ**івка См

Мир тадж. обтята форма від Амір а ‘емір, володар’ – **МИР**ин Вл, -івка Зп, Кв, Хм, -івське Дп, -ків Вл, -логи См, -нівка Км, МИРове Од, -овичі Вл, -огоща Рв 2, -олюбівка 17 назв, -олюбне Пл, Хм, -опілля См, Хк, Чк, -ославка Вл, Жт, -ославль Жт, -отин Рв, -оцьке Кв, -ське Лг, Зп, См, -утин Хм, МИРча Зк, Кв; **МИРГОРОД** Пл, -и Хк, -ка Мк, -щина Пл

Миран, давня рільнича оаза у Сх. Туркестані, на пд. зах. від оз. Лобнор [Ртвеладзе, 234] / *Мирон* тадж., Миран п володар емірів – **МИРОНИ** < amir.an Од, Пл, -івка Вн, Дп 2, Дц, Зп, Кв, Кг 2, Км 2, Пл, См, Хк 3, -івщина См

Мискол тадж. миткаль – **МИШОЛ**івка Кв, Кг

Мідія, країна Давнього Сходу – **МІД**не Лв, **МІДЯН**івка Пл, -иця Зк; **МЕД**вин Кв2, -елівка Жт, -ениця Лв, -ин Тр, -инівка Жт, -иня ІФ, -инщина Чг, -івка Вн, -увата Чк, -уха ІФ, МЕДці Хм

Мохон тадж. найгарніша – **МОХН**ач Хк2, Чк, **МОХН**ачі Чг.. **МАХН**івка Пл2, **МАХН**івці Лв

Наміч Бухара [Ртвеладзе, 202] – **НЕМИЧ**инці Хм; пор. *Бухо*

Ниса Стара, резиденція парфянських царів під Ашгабатом – **НИЦІ** Вл, **НИЦА**ха См, **НИШ**івці Вн?, **НИЗ**івці Хк, Км, **НИЗК**івка Чг, **НИЗК**иничі Вл?

нешан п знак, прапор, герб > нішан кт, нишан ног. – г., ск. Нішан-Кая Км [Бушаков, 120]; **НИЖАН**ковичі Лв,

Новруз п народжений у Ноуруз – **НОВОРОЗ**івка Зп, Од, **НОВОРОЗ**анівка Мк, **НОВОРОЗ**сош Лг, **НОВОРУС**ьке Мк?, **НОВОРОД**чиці Рв, **НОВОРІЧ**я Кг

Обод тадж., *Абад* п квітучий – **ОБОД**и См, **ОБОД**івка Лг, Жт

Озар тадж., Азар п вогонь – **ОЗАР**ичі См, **ОЗАР**инці Вн, **ОЖАР**івка Хм

Озода тадж. шляхетний – **ОЗАД**івка Жт

Окс, Оксус ір давня назва Амудар'ї – **ОКС**анівка Вн, -анина Чк,

оташ тадж., атеш п вогонь – **ОТАШ**ів Кв, **ПОТАШ** Чк2, -ня Вн, Жт, Кв2, Чк
Палт- ір Парфія – р. **ПЛОТ**ва, -ича; ПОЛСТВин; **ПОЛТАВА** З, -ці, -ка, ПОЛУДнівка; р. **ПОЛТ**ва 2; БАЛТа, -агурка, -амур, яр БАЛЧанський; БОЛТишка Дп, БОЛОТківці Рв, -ня 2; р. БІЛЬЧа, БЛИСТова 2, БЛИСКАвівщина, БЛОЩиця Вл; ВІЛЬЧа, ВОЛОЧиськ, ВОЛСВин !, р. ВОЛОСТенія, -ків, ВОЛОСінь, -янка, **ВОЛФ**ине (пор. *волхи*, відповідник г'маги')

Палх- ір Парфія – **ПЛАХ**івка См, -тянка Кв, -тївка Од, Хк, ПЛЕХів Жт, Пл, -тївка Чг, ПідПЛЕШа Зк, ПАЛАШівка Тр, ПЕЛЕХівщина Пл, ПЛЯХова Вн, ПЛЯШева Рв, -івка Рв; ПЛІХів Тр, ПЛЬОХів Чг2, (пор. Полхов РФ), ПОЛОХачів Жт, -івка Кг, ПОЛОГи 9 назв, ПідПОЛОЗзя Зк, ПОЛУзір'я Пл, ВИПОВЗки Кв, -ів Чг, ПОЛОЖаї Кв, -еве Вл, ПОЛЮХівка Кг, -не Вл, ПЕЛЮХівка Чг, ПОЛЯХове Хм, пот. ПОЛЬШева ІФ; пот. БАЛХан Чв (пор. *Балх?*), БАЛАХівка Кг, -овичі Рв, БАЛАШове Од, Хс, -івка Зп, Рв (пор. *Балаш*), БАЛКівці Вн, -а Од, Хк, Хс, -и 7 назв, БОЛГан Вн, БОЛОХів ІФ, -Гівка Хк, -Зів Лв, -Жівка Тр, -Жинів Лв, ОБЛО.Ги, -Жки; БІЛЬШівці ІФ, яр ВАЛХів л. ПЛОТви Хк, ВІЛЬШана 44 назви, ВОЛОКитине См

Партава ір, Парфієна г, Парфія – ПОРТнівка Пл, ПАРТинці Хм, ПАРУТине Мк, **ПАРФЕНИ** См

***Пархава**, парф. Парфія [Гафуров 1987, 92] – **ПОРХОВА**+ (тепер Порохова) Тр (пор. ПОРХово РФ); ПОРОХня Дц, Хм, -онь См, ПАРХимів Чг, -омівці Хм, -омівка Вн, Кв, Мк, См, Хк, ПОРШна Лв, ПРОШова Тр, ПОРОШкове Зк, ПАРАЩина Кв, -ине Поле Кг, ПАРИШів Кв, -ків Кв, -еве Хс, ПАРИЩе ІФ, ПЕРГа Жт, ПОРОЗок См, -ове Рв; **БОРЖАВА** Зк3, **БОРШ**на Чг, р. -ня Пл, Чг, -евичі Лв, БОРИЧівка Тр, -ів Узвіз Кв?, БОРИШківці Тр, Хм, БАРИШ Тр?, БРАХів Лв, пот. БРЕХунець ІФ; р. **БОРЗ**на = БОРЗна Чг, -ель Кв, ВОРОЖБа См2, -яньське См, -ин Лв, р. ВОРОЖБа = ОЛЬШанка! См; р. ВОРИЩе у с. БОРСуків Чг

Патл- ір Парфія – ПАТЛаївка Пл, р. ПЕСЕЛ См, пот. ПЕСТЕЛина Жт, ПЕСЛин Зк, пот. ПАСТИЛЬницький Зк; ПОДІЛки См, -ьці! Лв, Од, ПОДОЛи Хк, -яки Чг, -яни Рв, Хм2, -янка Мк, -яньське Хм2, -ьох Хк; ПОСТОЛівка Тр, Хм, -ьне См, Хк, АПОСТОЛове Дп; р. БАТАЛим Чк, БАТАЛий Чк, БАЗАЛія Хм, -їївка Хк, БАЗАЛуки Пл; БОДОЛів Зк

Патр- Парфія – ПАТРинці Хм, руч. ПАТРаїчк Кг, ПАДРецеве Од, р. ПАДЕРелівка Тр, р. ПАДУРець Хс, ПЕДОРичі Пл; ПІСТРялове Зк, р. ПУЗИРівка См; р. ПУТРеда ІФ, с. ПУТРівка Кв, -инці Хм, -ине Чв; БАТРадь Зк, БАДЬОРівка Пл, БОДРівка Кг (див. IV. *Бадрі*); *ВОСТР-?, б. ВИСТОРОп Дц, (прізвище ВОСКРекасенко?); ВИСКРИВа Лг < ВаѠрава?, ИСКРИсківщина См, -ня Вн, СКРИГове Вл, -галівка Кв, -ванівка Од

Палх- ір Парфія – **ПАХАЛ**івка Лг, р. ПАШАЛа Км; рук. ПОХИЛова біля рук. ШЕРШава НВ Дп (і прізвище ПОХИЛевич); ПУХАЛьщина Пл, ПОЛОВА Чг, Вл, р. -иця Кв (біля р. Почайни), См, Дп, пор. *половці*; пор. **VASCHAWA** ! Рі; булава?; ВАЛки Хк?; **ВИХЛ**я Жт, ВИХИЛівка Хм (і прізвище ВАГИЛевич)

пахлаван п велетень, герой – ПОЛИВАНів Яр Чв, -анівка Дп, ПОЛИВ'яНе Пл, ПОЛІЯНівка Жт

Пахр- Парфія – ПАХРа РФ, ПАХАР Дп, -івка Кг, ПЕКАРі См, Чк, -ів Чг, -щина Жт; ПОГАР ІФ, Лв, -ичі См, -щина Пл; ПОГРеби 8 назв?.., ПОЖАРки Вл, ПІРнове Кв, -чине Зп? ; БАГРин Кв, -івка Чв, -івці Вн, БАГРинова Гора Кв, БАВОРів Тр; БАР Вн2, Лв?; БОГРівка ІФ, БОГАРівка Пл, -евича Зк; БОРова Кв, БУРики См; ВАХРушеве Лг, ВАРва Чг, -овичі Кв...; ВИХРівка Хм; ОХРамієвичі Чг?, -імівці Тр, Хм?, -імівка Зп, Хк?, ОКРатове Лг, -угла Зк; імовірно, ВИР Чг, -ва Жт, -ів Лв, -и Рв, См, -івка См

Пахта тадж., узб білий – **ПАХУТ**инці Хм

пац, **раса** кашуб. 'стерно на плоту', *ра́сѣна* словінс. велике весло для одновеслової плавби на глибокому морі [Ropowska-Taborska, 132] (в топонімії – ознака навичок такої плавби) – **ПАЦ**али Пл, -ули Пл, -каньове Зк, ПАЦьковичі Лв (пор. пол. Rasánów, -ка, Rasław, Kalwaria Rasławska); апелятив пацан, прізвище Пацунов, Паславський?

пиретейон г храм вогнян [Страбон, III, XV] – **ПИРЯТИН** Пл2, Рв, -щина Пл, ПИЛЯТИН Чг, **ПИРАТИН** Лв2, **ПИРОТ**чине (пор. в Росії Пырятинка Ряз., Пирютино Моск., Твер.)

Пероз г, Фіруз п, сасанідський шах (459-484) – **ПИРОГ**івці Хм, Чг, -овичі Кв, -івка Лв, См, Хм, Чг, -ів Вн, Кв, -и Пл, **ПИРІЖ**ки Жт, -на Од

Порс тадж., Парс 'перс' – **ПАРС**ька Рв, **ПОРС**калівка Пл, ПОРОСкотень Кв?, Борс-?

Похоло, **Бохло**, Бактри [Ртвеладзе, 195] – **ПАХАЛ**івка Лг

Рай, Рей, Рага (Тегеран) – **РАЙ** Тр, РАЙгород Вн, Чк, РАЙгородка Лг2, РАЙгородок Дц, Жт, Чг, -долина Мк, -ки 5 назв, -ківка Пл, -ківці Хм, -ківщина Кв, -лів Лв, -місто Вл, -нівка Зп, -нова Лв, -озеро Пл, -ок Чк, -оленівка Хк, -олександрівка Лг, -Олександрівка Дц, -поле Дп2, Кг, -ське 4 назви, ЗРАЙки Кв; **РОГ**анка Хк, -анське Дц, -ань Хк, -атин ІФ, -ачин Тр, -ачинка Хс, -ачі Жт, -ачів Жт, Рв, -ачівка Хк, -и Жт, Чк, -инці Вн, См, -иня ІФ, КозеРОГи Чг; **РИГ** См, Дц, Кривий Ріг Дп, Хс, Мишурич Ріг Дп, Вільховий Ріг Хк, Пл, Глибокий Ріг Чг, Гринців Ріг Хк, Зелений Ріг Чк, Липів Ріг Чг, Липовий Ріг Кв, Одноріг Кв, Чорний Ріг Чг; ЗаРОЖани Чв, ЗаРОЖне Хк, ЗаРАЙське Лв, ЗаРІГ Пл; **РИГ**и Пл, -айлиха Тр; **РАХ**ни Вн 3, -нівка Вн, Хм, -иня ІФ, -ів Зк; прізвище Рахно, Рахлин

рашт п нитки, прядиво / м. Рашт в Ірані – **РАШТ**івка Хм, -івці Тр, **РЕШЕТ**илівка Пл, -илівське Зп, -ники Вл, Пл, **РЕШТ**ки Чк

*розсош, колишні вірні Саоші? – **РОЗСОШ**а Хм, -евн, -енці Пл, Чк, -і См, РОЗСОХи Лв, Хм, -івка Хк, -івське Жт, увата Вн, Хк, Хм, -увате Лг2, Пл, См, Хк3; **РОСОШ** Зк, -ани Чв, -а Вн 2, РОСОХуватець Тр2,

рудка з руд п річка – РУДа 25 назв, РУДКа 23 назви

Сабох узб ранок – САПОГів ІФ, Тр, САПОГове Вл, САПОЖин Рв, САПОЖине Пл, САПУШине См

Саврон тадж., Сарвон інтенсив від Сарв стрункий – **САВРАНЬ** Кв, Од, САВРАНське Од

сагбан п псар > сейман, сеймен / або Семен ген. < кт буланій – с. Сейменларкой, **Семен** Км [Бушаков, 140]; СЕМЕНасте Кг, -и Жт, См, -ів Тр, Хм, -ки Вн2, СЕМЕНягівка Чг, СЕМЕНів Яр Хк, СЕМЕНівка 44 назви

Садех нп, Сада ав, іранське свято за 100 днів до Ноурузу – САДКівці Вн, -и Лв, -ки 20 назв, -овичі Лв; САДова Вн, -ове 47 назв, -ок Хс

саки, саси п – **САКИ** Км, **САЧ**ки; **САС**инівка Пл, -ів Лв, -івка Зк, Кг, -ове Зк2, -ьке Кг

Сам-, імовірно, Саманіди (ІХ-Х ст.) – **САМ**чики Хм, САМчинці Вн, Хм, САМгородок Вн, Кв, Чк, -городоцьке Жт; Сам + хвал- 'Хорезм': **САМОХВАЛО**ве Км (пор. Самофаловка РФ (Волгогр.)), САМОКИШі Км і прізв. Самокиш (Кушан? або куша п стараний); Сам + алан: САМОВОЛя Вн;

Самолусківці Тр, Саморідня Чк, Саморукове Од, Самоткань Дп, Самотоївка См

Санбар, Санабар, володар Маргіани (І ст.) – ? САМБУРки Кв, САМБОРівка Хк, САМБУР См 2, САМБІР Лв 2 (див. ІІІ. *самбыр*)

Саоша, ір Месія – СОШице Тр, -анське Вн, -ичне Вл, -ки Хм, -не Хм, -ники Рв, -ників Кв

сармати – САРНи Лв, Рв2, Чк?, -авщина См, -ики ІФ, -ів Хм, -івка Вл, Жт2, -овичі Жт

Сасан дір жebraк – **САСАН**івка Хм, САСИНівка Пл

сафт нп фортеця – **САПЕТНЯ** Мк; **ШЕПЕТИН** Рв, -івка Км, Хм, ШЕПІТ ІФ, Чв, ШЕПТаки Чг, -ичі Лв; ЩЕБЕТуни См, Хк

Сварог < скр. Svarga 'рай Індри' [Platts, 559; 697] – СВІРЖ Лв, См, СВАРИчів ІФ, -ка Чг, СВАРИЦевичі Рв, СВАРКове См, СВЕРШківці Тр, СВІРШківці Хм; також СВАРИЖ+ Рв [Стрижак 1991, 48]

Серика г Китай – (І-IV ст.) [Ртвеладзе, 252] – **СІРИК**ів Чг, **СІРЯК**и Хк, -івщина Чг, **СИРК**івщина Жт, прізв. Сірко

Сипах п ввійсько – Пере**СИП**ки См, РозСИПне Дц3, Лг, Пере**СПА** Вл, Лв, Пере**ШПА** Вл?, ПереСОПниця Рв?, ШПИколови Лв2, Тр?, -ків Вн, -ківка Вн; ШПАки Лв, -ків Чг, -ківка Хк, -кове Кг, Пл

Сімаргл, ідол у Києві 980 р., пор. перс. Sīmurğ 'собако-птаха' – **СМЕРКЛІВ** ІФ, **СМАРЖ**инці Вн, **СМОРЖ**ів Лв, Рв, **СМОРШ**ки Хм, Чг, СМОЖе Лв; пот. СМОЖанка = SmoRZanka, Smoczanka Лв (Сколе), СМОЖанка = SmoRZanka Лв (Турка), р. СМОЖ Чг (Ічня); прізв. Сможаник; р. **СІМЕРКА**, Сімер у с. СІМЕРки, СІМЕР Зк; СМОШ Чг, СМУШкине Км, СМЯЧ Чг2?

Сітара п зірка – **ШТЕР**івка Дц

Сіявуш дір чорний вершник – СІВУХи Чг? {{Козелець}: Гломазди, Поліянів, Пархимів, Гарбузин}

скіфи, літоп. Скуфь – р. **УСКУТ** Км, пор. г. Üsküt dağı біля г. Alan dağı під Трабзоном у Туреччині, **СКУЧ**не Дц, НеСКУЧне Дц, См, Хк **СКИТ**ка Вн, -ок Чг, Липовий -ок Кв, -ьки Чг; **СКУБ**ії Пл, **СКИБ**івщина Пл, Чг, -івка Пл, -инці Вн 2, Кв, Пл, -ин Кв, Чк, -и Вл; **СКУГа**рі Чг (пор. аланське ім'я Skoher [Алемань]), прізв. Скугарев

Соґд, Суґда ав, Σωυδ соґд., Суґуда п [Ртвеладзе, 253], середньовічна держава Центральної Азії – **СУГД**ея = SOLDaia = **СУДАК** Км, **САЛТ**ів Хк2, -икове См, -ичія Зп, -икова Дівиця Чг, **СОЛОТ**вин

Вл, ІФ, См, -вина Зк, -ине Жт, СУДачівка Жт, -анка Хк, -анівка Дп, -илків Хм, -имонт Хм, -иха Хк, -івка Дп, Пл2, -іівка Пл, -ковичі Лв, **СУДОБИЧІ** Рв (авестійці з Согда?), -че Вл, -Ова Вишня Лв; **СОЛГУТ**ове Кг?, **САХУТ**івка Чг?; **СКУД**не Дц

спента дір святий – **ШПЕНД**івка Кв (1863: СПЕНДовка [Похилевич]) (пор. Szpondowo Pl, Spandau D [Тищенко 2009₂], Свяття Рв, Сятилівка Пл, Сятушине Хк, Святошин Кв); пор. також ур. АСПЕДлауз Км [Бушаков, 82]

стир, стур ос великий – р. СТИР п Прип'яті; р. СТИР п Роставиці л Росі у с. Білилівка Жт; -ець Лв, Рв, -ик, -иця Вл, Рв, -тиська у с. Вербень Рв [СГУ, 530]; р. СТРИВігор = СТРВяжл Дністра, с. СТЕРВяжикь Лв [СГУ, 533]; пор. р. СТЫР Ляхви ос = Діді Ляхві груз. 'Велика Ляхві' у м. Горі (Грузія)

Стрибог, ір теонім, гефт. Śtī-bhaga 'високий бог' [Фасмер, III, 777] – **СТРИБІЖ** Жт

Сурія а Сирія /*Ардві-Сура* божество вод [Бойс, 59] *Сурайя* а багатий; Плеяди – **СУРАЖ** Тр, СУРОГатка Вн, СУРГани Кг, СУРГаївка Хс, СУРЖки Пл, СУРЖинці Хм, СУРЖа Хм, Шура Вн 4, Шурине Мк, Шурове См, Сурське Дп 4; і прізвисько Сурайка См; р. СУРа, СУЛа (пор. Сураж РФ, Сураж Ву, Surož Pl)

таб п сила, терпіння > тап т сила, могутність – б. Тап-Чокрак Км [Бушаков, 147]; ТОБоли Вл, -олів Лв; ТОПали Од, -ик Од, -ила Дп..., -олі 7 назв... (див. III. *töbel*)

Точик, Таджики нп іраномовний житель Центральної Азії – ТОШКівка Л, ТОЧевики Рв, БерезоТОЧА Пл, КостоЧКИ Пл, ЛіТОЧКИ Кв, НадТОЧАїВка Чк, НадТОЧії Хк, НадТОЧієве См, ОбіТОЧне Зп, ПОТОЧани Тр, -ище ІФ, -ок Зк, ПРОТОЧі Дп, -не Км, РозТОЧКИ ІФ, ТОЧевики Рв, -ене Чг, -илове Од, **ТОТЧ**ине Пл (див. V. *tat*)

Туран п назва країни; скіфи, сармати, алани (В. Абаєв) – ТУРАНівка См

Туті п папуга – ТУТАки Пл, ТУТОВичі Рв (пор. Папужинці Чк, див. V. *Palapagia*)

урван, нп Раван душа – **УРВЕН**на Рв, **УРМАНЬ** Хм, За**РВАН**.иця Лв, Тр, -ка Вн, -ці Вн, Заривинці Тр

Фаршште п янгол – **ПАРИЦЕ** ІФ, **ПАРИСТ**івка Чг, ПАРИШКів Кв, КОРИСТівка Кг, -ова Хм, -ь Рв, Корощине Жт, **ХВОРОСТ**ів Вл 2, -ове Хк, -яне Лг, -янівка Лг, -янка Км, **ФОРОС**товичі Чг, -на Чв, Хворосна ІФ, **ХОРОСТ**ець Тр, -ків ІФ, Тр, -ок Хм, Мала **ХВОРОЩ**а Лв, НЕХВОРОЩ Жт, Чк, -а Вл, Пл, Хк, Ша**ХВОРОСТ**івка Жт, Пл

Фаррох нп прекрасний, щасливий – ХОРОШеве Дп 2, Од, Хк, ХОРОШів Хм, ХОРОШки Пл 2, ХОРОШилове Лг, ХОРОШе Озеро Чг, ХОРИШки Пл

Фарс п Парс – ПАРСька Рв

ферз, перс – Пере**ВЕРЗ**івка Зп, По**ВЕРГ**ів Лв?

Фируз нп, переможець, щасливий – див. *Пероз*

фравеші ав душа праведника – ПРОБІЖна Тр? (пор. алб. Fraveshi)

Харайва, сучасний Герат – **ХОРОВИ** Чв, -ець Хм, ХОРОВиця Хм, г. ХОРИВиця Кв

*Харахвати – 'володарка вод', ім'я богині, відповідне скр. Сарасваті [Бойс, 14] – р. **ГОРОХУВАТ**ка (1854: Хороковатка, 1974: **ГОРОХВАТ**ка = 1883: Ольшаниця ! NB, 1850: Wilszanica, див. *Валахш*) Кв; ГОРОХУВАТка (XVIII ст.: **СНОРОСНОВАТКА**) Хк; с. ГОРОХУВАТка Кв, Хк2

Хваліси рос ст. Хорезм [Поспелов, 193] – ФАЛемичі Вл, ФАЛьків Чв, ФАЛькове Кг, ФАЙгород Вн?, ХВАЛьки Пл; СамоХВАЛове Км (сам-'Саманіди')

Хобур, р. біля г. Санджар (Сирія) – ХОБУЛтова Вл

Хома дір фенікс, птах щастя – **ХОМИ** Тр, -инка Од, -инці См, Хм, -ичі Вл, -івці Чг, -івщина Чк

Хорс, теонім, пор. перс. хорšid 'сонце' – **ХОРОС**на ІФ, -ниця Лв, -но Лв, ХВОРОСна ІФ, ФОРОС Км, ФОРОСна Чв?, **ХОРОШ**ки Пл2, -ів Хм, ХОРИШки Пл, ХОРОЦеве ІФ, (пор. і хорус п, horoz т півень)

Хосров дір 'доброслав', літописне Хоздрой (2 шахи: 531-579, 579-617) – **УЗРУЙ** Чг (VI-VII ст.?); див. також IV. *Узра*

Худа п бог – ХУДИКівці Тр?

Худай + ли т богове – **ХУДОЛ**івка Пл, Чк; ХУДіівці Тр, ХУДлове Зк, також с. Кудайчик, Кудайгул Км [Бушаков, 158]; можливо, частина назв від основи Китай-

Худаяр п друг божий – **КУДОЯР**ове См, Кударі См, **ХУДОЯР**ове Хк

- Хуршід дір осяйне сонце – КОРСИНІ Вл, КОРСІВ Лв, **КОРСУНІ**вк Пл, Хк, -ка Хс, Чк, -ове Хк, -ці Од, -ь Дц, -ь-Шевченківський Чк, -ь (Херсонес) Км, Малі Хурси Пл (див. ІІ. Фурса)
- Чарог тадж. світильник – **ЧАРУКІВ** Вл
- чартаг п чотирикутна споруда, пор. цсл. чертог – **ЧЕРТІЖ** Зк2, Лв; пот. **ЧЕРТІЖ** ІФ, **ЧЕРТІЗЬКИЙ** Лв; ЧЕРТОриги См, ЧАРТОрийськ Рв; руч. ЧАРДАКлинська, с. -ли Км, прізви. Чердаклі
- Чач, Шаш а Ташкент – **ЧЕЧ**елеве Пл, -елівка Вн, -еліївка Кг, -ельник Вн, Хм, -ужине Пл; **ШИША**ки ПЛ2, -ацьке Пл, -елівка Жт, -лівці Зк, -ківка Хк, Чг, -ківці Лв, Тр, Хм, ЧвЗ, -оровичі Лв, ЦИЦори Тр (пор. г. ЦИЦора), ЦИСеве ПЛ?
- Шапур**, Шахпур дір царевич – ШУПАРка Тр, р. **ШОПУР**ка Зк, Шпортьки Пл
- шах п цар, володар – ШАГи Км?, ШАГова Хм?
- шагін п білий сокол, сокол-сапсан – оз. **ШАГАНИ** у с. Приморське Од? (= ШАГАНИ)
- шахр п, сахар скіф. місто – САГАРівка См 2, САХАРове См
- шекер + аб ір прісна вода – ШКРОБи Вл, -ове Чг, -оти См, -отівка Тр, СКРЕБеличі Жт, ШКАРБинка Од
- шост- нп мити, купати – **ШОСТ**ка См, -аки Пл, -аківка Вн2, Дц, Км, -аківське Мк, -акове Кг, Мк, Хс, Чк; прізвисько ШУСТиха См
- шугай 'хлопець, молодик (пор. чес. šohaj, šuhaj 'красень, гарний хлопець, молодець', слц. šuhaj)':
На поляні, на поляні шугай траву косить, за шугайом смутна мати дитиноньку носить;
Лиши мі ся, дай мі покій, молодий шугаю [Грінченко, IV, 517] < šux п 'жартун; красень; нахаба, зухвалець, зух' – **ШУГАІ**вка Хк, **ШУКАЙ**вода Чк; і прізви. Шухевич
- Ягана** нп єдиний у своєму роді – **ЯГАНІ**вка См, ЮГАНівка Лг, Яхни Кв 2, Яхники Пл, Яхнівка Кв, Чг, Яхнівці Хм; ЯГНЯтин Жт, МалоГНАтівка Дц; пор. Малоконеве Кг, Малополовецьке Кв, Малосолоне Мк
- яз ав приносити жертву, вклонятися [Бойс, 11] / Язан нп високий, ставний – **ЯЗІВ** Лв, -винка Кв, -винки Вн, -лівчик Лв, -авні Вл, Під'Язавні Вл, р. ЄЗуч См? (див. ІІІ. язи)
- язиги ір плем'я – **ЯЗИК**ове Хк (багато таких назв у басейні Дону і Волги)
- яр п друг + амир – Яромирка Хм 2
- Ярі п дружба, допомога – Яр Вн 2, Пл, Ярівка Вл, Чв, Ярки Чк, Яроватка Чк, Яровицьке Зп, Ярок Дп, Зк, Ярохівка Пл, Ярочище Жт
- яси 'осетини' – ЯЖберень Жт, ЯСОпіль Жт, ЯСьки Од, -ківці Хм, -кове Чг (див. аси)

ЛІТЕРАТУРА

- Алемань А. Аланы в древних и средневековых письменных источниках. М., 2003.
- АТП – Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ. – К., 1973.
- Белецький А.А. Греческие элементы в географических названиях Крыма // **Этимология** 1967. М., 1969. С. 201–214.
- Білецький 1993 – Геродот. **Історії в дев'яти книгах** / Перекл. і коментар А. Білецького. К., 1993.
- Білецький А.О. Гідронімія Кримського півострова (грецький шар) // **Питання гідроніміки**. К., 1971. С. 38–46.
- Бойс М. **Зороастрийці. Веровання и обычаи**. М., 1988.
- Боплан – **Сеціальна карта України Гійома Левассера де Боплана 1650 року**. [Супровідний текст]. Київ – Львів, 2000.
- Бушаков В.А. **Лексичний склад історичної топонімії Криму**. К., 2003.
- ВІ – **Всемирная история**: В 10 т. М., 1955–1970.
- Гаучас П. К вопросу о восточных и южных границах литовской этнической территории в Средневековье // **Балто-славянские исследования**. 1986. М., 1988. С.195–215 і карти 1, 2 на вклейці.
- Гафуров А. **Имя и история**. М., 1987.
- Грінченко Б. **Словарь української мови**: В 4 т. К., 1907–1909.
- Дьяконов И.М. **Языки древней Передней Азии**. М., 1967.
- КБ – Константин Багрянородный. **Об управлении империей**. М., 1990.

- Климов Г.А. **Этимологический словарь картвельских языков**. М., 1964.
- Кушпет В. **Старцтво: мандрівні співці-музиканти в Україні (XIX – поч. XX ст.)**. К., 2007.
- Поспелов Е.М. **Географические названия мира. Топонимический словарь**. М., 2002.
- Похилевич Л. **Сказания о населенных местностях Киевской губернии** [Перевидання книги 1863 р.]. Біла Церква, 2007.
- Ртвеладзе Э. **Великий шелковый путь. Энциклопедический справочник**. Ташкент, 1999.
- СГУ – **Словник гідронімів України**. К., 1979.
- СМУ – **Словник мікрогідронімів України**. К., 2004.
- Страбон. **География в семнадцати книгах**. М., 2004.
- Стрижак О.С. **Етніонімія птолемейової Сарматії**. К., 1991.
- Стрижак О.С. **Назви річок Полтавщини**. К., 1963.
- Тищенко К. **Арабський пласт топонімії України**. К., 2008.
- Тищенко К. **Етномовна історія прадавньої України**. К., 2008.
- Тищенко К.М. **Забуті габри-вигнанці // (У друці)**.
- Тищенко К.М. **Зороастрійський пласт топонімії Європи // Studia linguistica. Збірник наукових праць**. К., 2009. С. 348–355.
- Тищенко К. **Італія і Україна: тисячолітні етномовні контакти**. К., 2009.
- Тищенко К. **Мовні дарунки давніх сусідів: від скіфів до хозарів // Урок української**. № 5–6. К., 2004. Вкладка. С. 1–32.
- Тищенко К. **Мовні контакти: свідки формування українців**. К., 2006.
- Трубачев О.Н. **Названия рек Правобережной Украины**. М., 1968.
- Шагиров А.К. **Этимологический словарь адыгских (черкесских) языков: В 2 т.** М., 1977.
- Шапошников – Заратуштра. **Учение огня. Гаты и молитвы / Предисловие и комментарии А. Шапошникова**. М., 2007.
- ЭСБМ – **Этымалагічны слоўнік беларускай мовы**. Т. 2. Мінск, 1980. (Удступнив О.Л. Рибалко).
- Encarta – **Microsoft Encarta Interactive World Atlas 2000**.
- Platts J.T. **A Dictionary of Urdû, Classical Hindî and English**. London, 1884.
- SGP – **Słownik grecko-polski / Pod red. Z. Abramowiczówny: W 4 t.** Warszawa, 1958–1962.